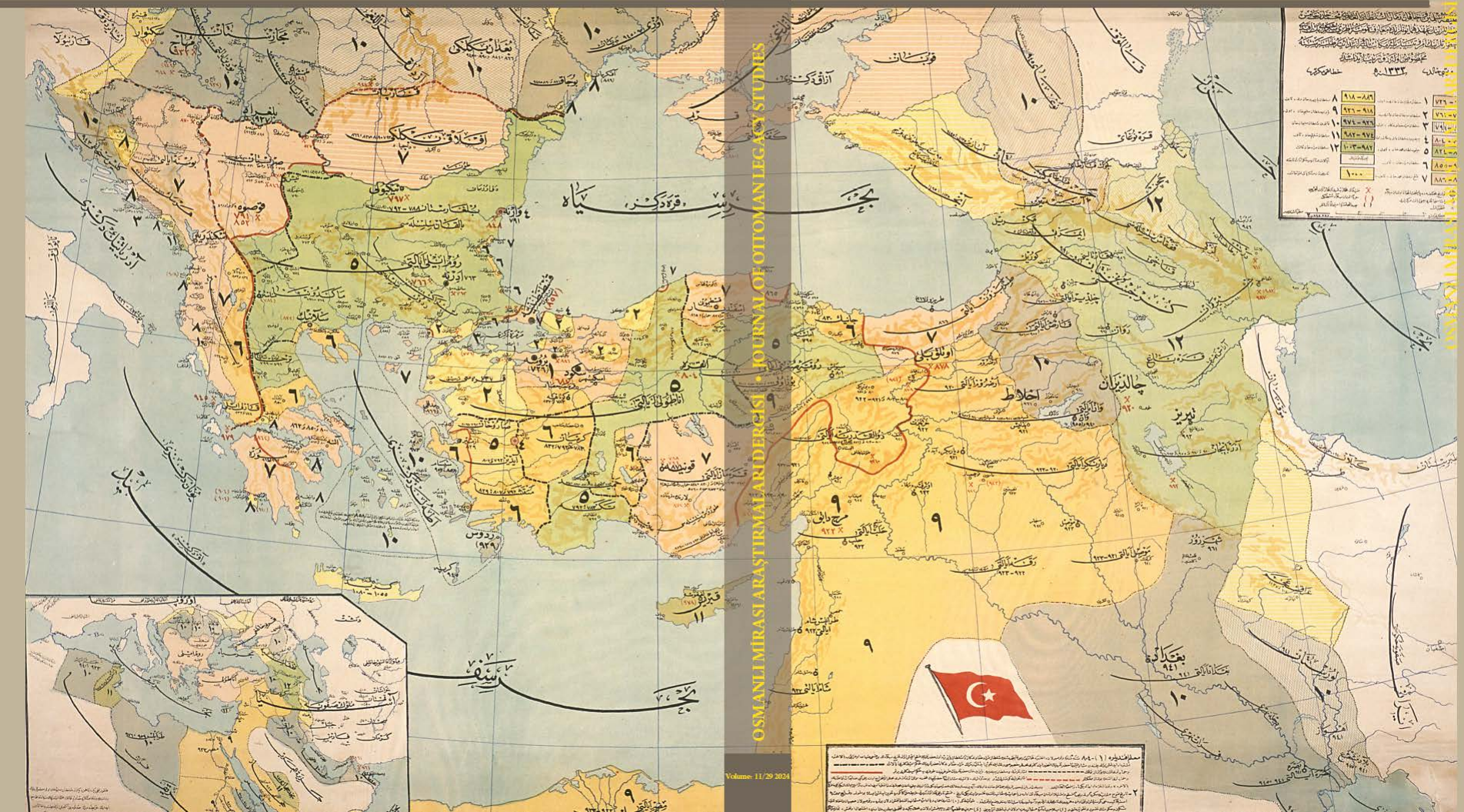
ISSN: 2148 - 5704

Volume: 11/29 2024

OSMANLI MİRASI
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
JOURNAL OF OTTOMAN LEGACY STUDIES

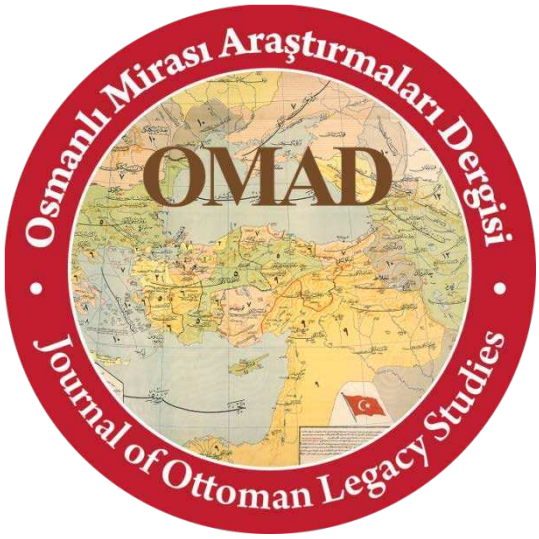

OSMANLI MİRASI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ • JOURNAL OF OTTOMAN LEGACY STUDIES

Volume: 11/29 2024

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD)

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS)

Cilt 11, Sayı 29, Mart 2024
Volume 11, Issue 29, March 2024

ISSN 2148-5704

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), uluslararası hakemli bir dergi olup dörder aylık dönemler hâlinde (Mart-Temmuz-Kasım) yılda üç sayı olarak elektronik ortamda yayımlanır. Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan yazıların dil, bilim ve hukuki sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi'ne aittir. Yazılar yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz. Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayımlayıp yayımlamamakta serbesttir.

The Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), is an international electronic journal published online three times a year in March, July and November. Authors bear the academic, linguistic and legal responsibility of their works published in JOLS. JOLS is the sole copyright owner of works published in the journal. No work published in the JOLS can be partially or totally published or reproduced without the written consent of publisher. Editorial Board decides to publish or reject submitted articles.

İndeksler / Indexes

Academia, ASI (Advanced Science Index), CiteFactor, DOAJ (Directory of Open Access Journal), EBSCO (Central & Eastern European Academic Source), ErihPlus, Google Scholar, Ideal Online, Index Copernicus, Index Islamicus, Infobase Index, İSAM (İslam Araştırmaları Merkezi), OAJI (Open Academic Journals Index), Research Bible, Research Gate, Scopus (Elsevier Bibliographic Databases), SOBIAD (Sosyal Bilimler Atıf Dizini), TEI (Türk Eğitim İndeksi), ULAKBİM TR Dizin, WorldCat

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD)

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS)

ISSN 2148-5704

www.osmanlimirasi.net

osmanlimirasi@gmail.com

Dil ve Edebiyat / Language and Literature

Prof. Dr. İsmail AVCI

Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,

Çağış Yerleşkesi, 10145, BALIKESİR

e-mail: mailavci@hotmail.com

Tarih / History

Prof. Dr. Abidin TEMİZER

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,

İstiklal Yerleşkesi, 15030, BURDUR

e-mail: abidintemizer@hotmail.com

Sahibi / Owner
Abidin TEMİZER (Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Ü.-Türkiye)

Editörler / Editors
Abidin TEMİZER (Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Ü.-Türkiye)
İsmail AVCI (Prof. Dr., Balıkesir Ü.-Türkiye)

Dil Editörleri / Language Editors
Nihada DELİBEGOVİĆ DŽANİĆ (Prof. Dr., Tuzla Ü.-Bosna-Hersek)
Ersoy TOPUZKANAMIŞ (Doç. Dr., Balıkesir Ü.-Türkiye)

Yayın Kurulu / Editorial Board
Aleksandar KADIJEVIĆ (Prof. Dr., Belgrad Ü.-Sırbistan)
Eman Abd el-Rahman HAYAJNEH (Doç. Dr., Ürdün Ü.-Ürdün)
Grażyna ZAJĄC (Prof. Dr., Jagiellonian Ü.-Polonya)
İbrahim SERBESTOĞLU (Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Ü.-Türkiye)
Marijan PREMOVIĆ (Doç. Dr., Montenegro Ü-Karadağ)
Nalan TURNA (Prof. Dr.-Yıldız Teknik Ü.-Türkiye)
Ozan YILMAZ (Prof. Dr., Sakarya Ü.-Türkiye)
Ömür CEYLAN (Prof. Dr., İstanbul Kültür Ü.-Türkiye)
Slobodan ILIĆ (Prof. Dr., Yakın Doğu Ü.-KKTC)
Zafer GÖLEN (Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Ü.-Türkiye)

Dış Temsilciler / Country Representatives
Anastasia ZHERDIEVA (Dr., Kırım)
Anisoara POPA (Prof. Dr., Romanya)
Dimitar V. ATANASSOV (Dr. Öğr. Üyesi, Bulgaristan)
Edith Gülçin AMBROS (Doç. Dr., Avusturya)
Ekrem ČAUŠEVIČ (Prof. Dr., Hırvatistan)
Ema MILJKOVIĆ (Prof. Dr., Sırbistan)
Emzar MAKARADZE (Prof. Dr., Gürcistan)
Fadıl HOCA (Prof. Dr., Makedonya)
Galina MIŠKINIENĖ (Doç. Dr., Litvanya)
İrfan MORINA (Prof. Dr., Kosova)
Kujtim NURO (Prof. Dr., Kanada)
Kübra KULİYEVA (Doç. Dr.-Azerbaycan)
Marijan PREMOVIĆ (Doç. Dr., Karadağ)
Nihada DELİBEGOVİĆ DŽANİĆ (Prof. Dr., Bosna-Hersek)
Öztürk EMİROĞLU (Prof. Dr., Polonya)

Bu Sayının Hakemleri / Reviewers of the Issue

Arif KOLAY (Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Ü.-Türkiye)
Cem DOĞAN (Doç. Dr., Iğdır Ü.-Türkiye)
Durmuş Volkan KARABOĞA (Doç. Dr., Süleyman Demirel Ü.-Türkiye)
Erkan ATAK (Prof. Dr., Sakarya Ü.-Türkiye)
Ersoy TOPUZKANAMIŞ (Doç. Dr., Balıkesir Ü.-Türkiye)
Eyüp KUL (Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Ü.-Türkiye)
Fırat YAŞA (Doç., Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Ü.-Türkiye)
H. Hale KOZLU (Doç. Dr., Erciyes Ü.-Türkiye)
Hakan TAN (Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Ü.-Türkiye)
Hamza KOÇ (Doç. Dr., Giresun Ü.-Türkiye)
Hatice ŞAHİN (Prof. Dr., Bursa Uludağ Ü.-Türkiye)
İbrahim KOLUNSAĞ (Doç. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Ü.-Türkiye)
İbrahim SERBESTOĞLU (Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Ü.-Türkiye)
İhsan ERDİNÇLİ (Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Ü.-Türkiye)
Kurtuluş DEMİRKOL (Doç. Dr., Gebze Teknik Ü.-Türkiye)
Mehmet Fatih SANSAR (Doç. Dr., Ege Ü.-Türkiye)
Mehmet Yavuz ERLER (Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Ü.-Türkiye)
Onur ÇAPAR (Dr. Öğr. Üyesi, Düzce Ü.-Türkiye)
Ozan YILMAZ (Prof. Dr., Sakarya Ü.-Türkiye)
Ömür CEYLAN (Prof. Dr., İstanbul Kültür Ü.-Türkiye)
Özer ÖZBOZDAĞLI (Doç. Dr., Hatay Mustafa Kemal Ü.-Türkiye)
Ruhi İNAN (Prof. Dr., Balıkesir Ü.-Türkiye)
Salim ÇONOĞLU (Prof. Dr., Balıkesir Ü.-Türkiye)
Şakir ÇAKMAK (Doç. Dr., Ege Ü.-Türkiye)
Ümit HUNUTLU (Doç. Dr., Rize Recep Tayyip Erdoğan Ü.-Türkiye)
Yekta ÖZGÜVEN (Doç. Dr., Maltepe Ü.-Türkiye)

EDİTÖRLERDEN

Değerli okuyucular,

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (*OMAD),* Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü coğrafyada ortaya konulan kültürel birikimi değerlendirmek amacıyla kurulmuş uluslararası nitelikte hakemli bir e-dergidir. Dergide dil, edebiyat ve tarih başta olmak üzere "Osmanlı mirası" içerisinde değerlendirilebilecek alanlara ait konuların tartışıldığı, Osmanlı dönemi ve sonrası kültür hayatına dair tespit ve tahlillerin yapıldığı ve bunların akademik disiplin çerçevesinde ortaya konulduğu özgün yazıların yayımlanması amaçlanmıştır.

OMAD, dörder aylık dönemler hâlinde yılda üç sayı (Mart, Temmuz, Kasım) olarak elektronik ortamda yayımlanmaktadır. Derginin yayın dili Türkçe ve İngilizcedir.

OMAD'ın yirmi dokuzuncu sayısında 13 makaleye yer verilmiştir. Bu sayıyı yazılarıyla onurlandıran Musa Tozlu, Ömer Suat İnan, Önder Saatçi, Encümen Bayram, Servet Özkan, Mehmet Pınar, Zeynep Ataş, İlter Büyükdığan, Emrah Yılmaz, Gülseren Duman Koç, Hasan Babacan, İlyas Ak, Murat Hanilçe, Muazzez Gündüz Oğul, Hasan Ali Cengiz ve Murat Yılmaz'a; makalelerin İngilizce editörlüğünü yapan Nihada Delibegović Džanić'e ve Türkçe editörlüğünü yapan Ersoy Topuzkanamış'a şükranlarımızı sunuyoruz. Makaleleri büyük emeklerle değerlendiren hakemlerimize de göstermiş oldukları özveri nedeniyle teşekkürü bir borç biliriz.

Dr. Abidin Temizer & Dr. İsmail Avcı

Editörler

FROM EDITORS

Dear readers,

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS) is an internationally refereed academic e-journal, aiming to assess the cultural legacy in the areas once part of the Ottoman domain. *JOLS* aims to publish original research articles covering language, literature and history subjects with in the scope of the "Ottoman legacy". Furthermore, *JOLS* will publish research on the Ottoman and post-Ottoman cultural and political World.

The *Journal of Ottoman Legacy Studies* is an internationally refereed journal and published electronically three times a year (March-July-November). The publication languages of *Journal of Ottoman Legacy Studies* are Turkish and English.

In this twenty ninth issue you will find 13 articles covering different periods of the history of the Ottoman Empire. Many thanks to the Musa Tozlu, Ömer Suat İnan, Önder Saatçi, Encümen Bayram, Servet Özkan, Mehmet Pınar, Zeynep Ataş, İlter Büyükdığan, Emrah Yılmaz, Gülseren Duman Koç, Hasan Babacan, İlyas Ak, Murat Hanilçe, Muazzez Gündüz Oğul, Hasan Ali Cengiz and Murat Yılmaz for their contributions for this issue. We appreciate the help of English language editor Nihada Delibegović Džanić and Turkish language editor Ersoy Topuzkanamış. And special thanks to the referees of the articles for their help and efforts.

Abidin Temizer, Ph.D. & İsmail Avcı, Ph.D.

Editors

İçindekiler / Contents

Musa TOZLU
17. YÜZYIL ŞAİRİ SELÎMÎ VE NAZM-I NESEB-İ NEBÎ ADLI MESNEVİSİ
17th Century Poet Selîmî and His Masnavi Named Nazm-ı Neseb-i Nabî
ss./pp. 1-21

Ömer Suat İNAN
KONYALI ACZÎ'YE AİT BİR NA'T-I MEVLÂNÂ
A Eulogy Written For Mawlānā By The Poet Aczī Of Konya
ss./pp. 23-40

Önder SAATÇİ
HACI ABDULLAH SÂFÎ'NİN LUGĀT-I TÜRKİYYESİ'NDE KERKÜK AĞZINA DAİR SÖZ VARLIĞI
About Kirkuk Dialect's Vocabulary in Hacı Abdullah Sâfî's Luġāt-ı Türkiyye
ss./pp. 41-58

Encümen BAYRAM
MUALLİM NÂCİ'NİN *SÂNİHÂTÜ'L-'ARAB* ADLI ESERİNDEKİ DARBIMESELLERE TEMATİK YAKLAŞIM
Thematic Approach to the Proverbs in Muallim Naci's Work Sânihatü'l-'Arab
ss./pp. 59-76

Servet ÖZKAN, Mehmet PINAR
YENİ TESPİTLER IŞIĞINDA KAHRAMANMARAŞ ŞEYH MÜSLİM CAMİİ
Kahramanmaraş Sheikh Muslim Mosque In Light Of New Findings
ss./pp. 77-91

Zeynep ATAŞ, İlter BÜYÜKDIĞAN
TARİHÎ ÇEVREDE DEĞİŞİM: GAZİANTEP EYUBOĞLU CAMİİ ÇEVRESİ
Change In Historical Environment: The Surroundings of Eyuboglu Mosque in Gaziantep
ss./pp. 93-113

Emrah YILMAZ
İZMİR LİMANI'NA DEMİRYOLLARIYLA TAŞINAN EMTİANIN NİCEL BİR ANALİZİ (1901-1908)
A Qualitative Analysis of Commodities Transported to Izmir Port By Railways (1901-1908)
ss./pp. 115-139

Gülseren DUMAN KOÇ
A SNAPSHOT FROM THE PRISON OF BITLIS IN THE LATE NINETEENTH CENTURY OTTOMAN EMPIRE
On Dokuzuncu Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda Bitlis Hapishanesinden Bir Kesit
ss./pp. 141-152

Hasan BABACAN
THE BRAIN OF THE ORGANIZATION: TALÂT PASHA
Teşkilatın Beyni Talât Paşa
ss./pp. 153-181

İlyas AK, Murat HANİLÇE
GALATA VE PERA EĞLENİRKEN HUZURU BOZANLAR: SEFARET MAİYET VAPURU ASKERLERİ
Disturbing the Peace in Galata and Pera: Soldiers of the Embassy Entourage Ferry
ss./pp. 183-203

Muazzez GÜNDÜZ OĞUL
TEREKE KAYITLARINA GÖRE GUREMÂ USULÜ VE SERVET-BORÇ İLİŞKİSİ: BURSA ÖRNEĞİ (1703-1710)
Guremâ Method and Wealth-Debt Relationship According to Tereke Records: Bursa Case (1703-1710)
ss./pp. 205-223

Hasan Ali CENGİZ
BOSNA SERHADDİNDEKİ KALELERDE YAPILAN ONARIMLAR (1760-1775)
Repairs Made to Castles in The Bosnia Border (1760-1775)
ss./pp. 225-242

Murat YILMAZ
II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ OSMANLI DERGİLERİNDE AFRİKA ALGISI
The Perception of Africa in Ottoman Magazines of the 2nd Constitutional Period
ss./pp. 243-259

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi

Journal of Ottoman Legacy Studies

ISSN 2148-5704

www.osmanlimirasi.net

osmanlimirasi@gmail.com

Cilt 11, Sayı 29, Mart 2024 / Volume 11, Issue 29, March 2024

GALATA VE PERA EĞLENİRKEN HUZURU BOZANLAR: SEFARET MAİYET VAPURU ASKERLERİ

Disturbing the Peace in Galata and Pera: Soldiers of the Embassy Entourage Ferry

Makale Türü/Article Types	:	Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received Date	:	24.01.2024
Kabul Tarihi/Accepted Date	:	29.02.2024
Sayfa/Pages	:	183-203
DOI Numarası/DOI Number	:	http://dx.doi.org/10.17822/omad.1425169

İlyas AK

(Dr. Öğr. Üyesi), Atatürk Üniversitesi / Türkiye, e-mail: ilyas.ak@atauni.edu.tr, ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3772-7866

Murat HANİLÇE

(Doç. Dr.), Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi / Türkiye, e-mail: murat.hanilce@gop.edu.tr, ORCID: https://orcid.org/0000-0003-0587-9336

Atıf/Citation

Ak, İlyas ve Murat Hanilçe. "Galata ve Pera Eğlenirken Huzuru Bozanlar: Sefaret Maiyet Vapuru Askerleri" *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi* 11/29 (2024): 183-203.

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), *Cilt 11, Sayı 29, Mart 2024.*

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), *Volume 11, Issue 29, March 2024.*

ISSN: *2148-5704*

GALATA VE PERA EĞLENİRKEN HUZURU BOZANLAR: SEFARET MAİYET VAPURU ASKERLERİ

Disturbing the Peace in Galata and Pera: Soldiers of the Embassy Entourage Ferry

İlyas AK, Murat HANİLÇE

Öz: Osmanlı Devleti zengin kültürü, birçok etnik unsura ev sahipliği yapması ve tarihiyle, dünya medeniyetleri arasında önemli bir yere sahiptir. Bu devlet sadece siyasi ve askerî başarılarıyla değil aynı zamanda günlük yaşamın renkli ve çeşitli yönleriyle de öne çıkmıştır. Osmanlı eğlence kültürü, devletin sosyal dokusunu tamamlayan önemli bir unsurdur. Osmanlı toplumu birbirinden farklı etnik grupların, dinî inançların ve kültürel mirasların bir araya geldiği bir mozaiktir. Bu çeşitlilik eğlence anlayışını da zenginleştirmiş ve çeşitlendirmiştir. Saraylardan halkın yaşadığı mahallelere kadar uzanan geniş bir alanda hemen hemen her kesimden insanın katılım gösterdiği eğlence etkinlikleri, Osmanlı toplumunun sosyal bağlarını güçlendirmiştir. Sarayı temsil eden sultanın ve ayrıcalıklı seçkinler sınıfının işret meclisleri ve eğlence kültürleri üzerine şu ana kadar önemli çalışmalar yapılmıştır. İstanbul'un meyhaneleri, içki kültürü ve sıradan insanlarının eğlenceleri üzerine yapılan çalışmaların sayısı da her geçen gün artmaktadır. Bu makale bunlardan başka bir noktaya dikkat çekmeyi amaçlamakta ve *"işrethane-i dünya"* olarak adlandırılan Galata-Pera semtindeki meyhanede eğlendikten sonra kentin huzurunu bozanlar kimlerdi, sorusuna cevap aramaktadır. Bu sorunun cevaplarından birisi de sefaret maiyet vapuru askerleridir. Bu araştırmada, ilk olarak Osmanlı meyhaneleri ve içki kültürünün üzerinde durulmuş, ardından 19. yüzyılın ikinci yarısından II. Meşrutiyet dönemine kadar geçen zaman diliminde, İstanbul'un (Galata-Pera) eğlence kültürünü ve huzurunu bozan sefaret maiyet vapuru askerlerinin çıkardığı asayiş olaylarına yoğunlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Galata, Pera, Beyoğlu, Eğlence, Sefaret

Abstract: The Ottoman Empire has an important place among the world civilisations with its rich culture, hosting many ethnic elements and history. This state stood out not only with its political and military achievements but also with the colourful and diverse aspects of daily life. Ottoman entertainment culture is an important element that completes the social fabric of the state. Ottoman society was a mosaic of different ethnic groups, religious beliefs and cultural heritage. This diversity also enriched and diversified the understanding of entertainment. Entertainment activities, in which people from almost all walks of life participated in a wide area extending from the palaces to the neighbourhoods where the people lived, strengthened the social ties of the Ottoman society. So far, important studies have been carried out on the entertainment culture of the sultan representing the palace and the privileged elite class. The number of studies on Istanbul's taverns, drinking culture and the entertainment of ordinary people is increasing day by day. This article aims to draw attention to a different point and seeks an answer to the question "Who were those who disturbed the peace of the city after having fun in the taverns in the Galata-Pera neighbourhood called *İşrethâne-i dünya (World tavern)*?". One of the answers to this question is the soldiers of the embassy entourage ferry. In this research, firstly, Ottoman taverns and drinking culture are emphasised. Subsequently, the study focuses on the public order incidents caused by the soldiers of the embassy entourage ferries, who disrupted the entertainment culture and peace of Istanbul (Galata-Pera) in the second half of the 19th century until the Constitutional Monarchy II period.

Key Words: Galata, Pera, Beyoğlu, Entertainment, Embassy

Extended Abstract

Istanbul, the capital of the Ottoman Empire, has been an important centre throughout history. Drawing attention with its geographical location, cultural richness and strategic importance, the city played an important role in the political, economic and cultural life of the Ottoman Empire. The Ottoman capital, known for the splendour of the Bosphorus and the

mysterious charm of the East, had a vibrant life not only during the day but also at night. Istanbul's nightlife provides an in-depth analysis of a period characterised by its cultural richness, aesthetic flavour and social diversity. The districts of Galata and Pera, with their vibrant commercial centres, have historically been both the meeting point of different cultures and the centre of Istanbul's nightlife.

In every period of Ottoman history, the streets of Istanbul were crowded with people from different cultures. The night, shining with the bright lights of the palace, became a time when intellectual conversations, art and entertainment came together. Nightlife in Ottoman Istanbul was characterised by various entertainment venues. Among these, coffeehouses (kahvehane), taverns, public baths and coffee houses (kıraathane) were the main ones. Coffeehouses were the most common social venues where men were regulars and where various discussions, games and stories were shared. Although not as common as coffeehouses, hammams also became one of the most important places for both cleanliness and social interaction. These places were usually open until late at night.

In the glittering nightlife of Istanbul in the 19th century, taverns formed an important part of the social and cultural dynamics of the city. In this century, taverns became a meeting and entertainment place for people from various social classes. They were also recognised as places of culture and art where music and literature were accompanied by alcoholic beverages. Despite all these features, the existence of taverns was the main agenda item of social and religious debates in almost every period of the Ottoman Empire. The consumption of alcohol, forbidden by Islam, was strongly criticised by the conservative segments of society.

In the 19th century, the proliferation of taverns, the fact that they mostly served after the evening hours, and the fact that there were also those who overdid it in these places, led to more public order incidents in Istanbul at night than during the day. This situation caused the residents of the city to worry about their safety and increased fear and uneasiness among the public. In response to these concerns, the state increased security measures and endeavoured to strengthen law enforcement forces. The crimes committed at night in the capital also affected the penal system and the justice mechanism. Various ways were tried to catch criminals and ensure justice, but it was not always possible to create an effective penal system. The crimes committed at night in Ottoman Istanbul were very diverse. Among these, crimes such as theft, extortion, murder and trespassing came to the fore. The darkness of night provided a favourable environment for criminals. Citizens of other countries were also among those who committed crimes in taverns in the Ottoman country.

Since the mid-19th century, the increasing foreign population in Istanbul brought with it various social and cultural dynamics. In this period, especially the taverns in Istanbul became the centre of foreigners' activities in the city and occasionally caused public order incidents. Foreigners insulting the Ottoman flag in taverns, smashing shop windows, attacking houses and brothels, and getting involved in public order incidents such as wounding men were important issues affecting the social fabric of the city. Disputes and fights between foreigners also turned into large-scale public order incidents.

In the 19th century, the members of the embassies of various states in Ottoman Istanbul were not only limited to their diplomatic duties, but also enjoyed various privileges in the country. With the capitulation treaties signed by the Ottoman Empire with European states especially in the 18th century, some commercial and administrative privileges were granted to these states. These treaties included a series of privileges especially for members of embassies, foreign merchants and resident Europeans. These privileges determined the legal status of foreign individuals living in the Ottoman Empire. The privileges enjoyed by embassy staff in the Ottoman Empire generally included diplomatic immunity, tax exemption and special treatment. Diplomatic immunity prevented embassy personnel from being tried by Ottoman courts or being bound by Ottoman rules of law.

The presence of privileged embassy soldiers in the Ottoman Empire caused various problems from time to time. One of the most important of these problems was the ill-treatment of Ottoman citizens by the soldiers of the embassy steamers. The soldiers caused unrest in the Ottoman society, were involved in various crimes and threatened the security of life and property of the people. The soldiers of the embassy steamers, who caused unrest by disturbing the peace of the people after having fun in taverns around Galata and Pera, also put the Ottoman law enforcement forces in a difficult situation. In such cases, the law enforcement officers were mostly unable to intervene against the foreign soldiers and contented themselves with reporting the situation to the embassy to which the soldier was attached and waiting for an official from the embassy to arrive at the scene of the incident. The Ottoman law enforcement agencies and ministries, whose hands were tied as a result of the capitulation treaties, demanded from the embassies to punish the soldiers who caused public order problems in order to prevent such situations from happening again. The fact that the Ottoman administrators were helpless in the face of these incidents was the result of the capitulation treaties. According to these treaties, only the embassy to which they were attached could punish these soldiers. The incidents caused by these soldiers and the measures to be taken in order to prevent such incidents from happening again have an important place among the correspondence between the Nezirets of Shahrameneti, Foreign Affairs and Zaptiye. These incidents were also covered in the Istanbul press of the period.

In this study, firstly, Ottoman taverns and drinking culture are emphasised. Then, in the period from the second half of the 19th century until the Constitutional Monarchy II, the focus is on the public order incidents caused by the soldiers on duty on the embassy steamers of the privileged states that disrupted the entertainment culture and peace of Istanbul (Galata and Pera). The 19th century public order incidents in the taverns of Istanbul, their background, the measures taken and their effects are analysed with the data obtained from archival sources and the press of the period, and the transformation of these incidents into interstate diplomatic problems and their impact on the social structure of the city are discussed.

Giriş

Bazen *bengi* olarak da geçen *bekni* sözcüğü, Göktürklerin buğday ve darıdan ürettikleri söylenen bir tür fermente alkollü içkidir. Türkçenin bilinen en eski sözlüğü olan *Dîvânu Lugâti't-Türk* adlı eserde geçen bu sözcük *buğday, akdarı ve arpa içkisi* biçiminde açıklanır. Türklerin taneli besinlerden elde ettiği ilk içkilerden birisi olduğu varsayılır. *Bekini* biçiminde geçen ve şarap anlamına gelen sözcüğün kökeni Sogtçadır. Bu veriler Türklerin *bekni*yi Sogutlardan öğrendiğini düşündürmektedir. Nitekim üretimi için gerekli ürünler yerleşik toplum ürünleridir.[1] Ayrıca *Dîvânu Lugâti't-Türk*'te agartgu[2], bor[3], çağır[4] ve süçig[5] sözcükleri şarap anlamına gelmektedir.

Türk tarihinin ilk dönemlerinden beri var olan keyif verici içki tüketimi Osmanlı tarihi boyunca da devam etmiştir. Bununla birlikte devletin kanunlarının dayandığı ve hâkim unsurun mensubu olduğu İslam dininin içkiye yönelik yasaklayıcı yaklaşımının etkisiyle hassas bir konu olarak gündemdeki yerini sürekli korumuştur. Osmanlı Devleti zaman içerisinde belirlediği

[1] *500 Yıldır Süren Muhabbetin Mirası Rakı Ansiklopedisi* (İstanbul: Overteam Yay., 2014), 196.

[2] Buğday unundan yapılan, bozaya benzer bir içki. Kâşgarlı Mahmud, *Dîvânu Lugâti't- Türk,* haz. Ahmet B. Ercilasun ve Ziyat Akkoyunlu, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yay., 2014), 530.

[3] *Dîvânu Lugâti't-Türk*'te bu kelime, şarap (hamr); *bor bulmadıp sirke bulma* "Şarap olmadan sirke olma" şeklinde geçmektedir. Kaşgarlı Mahmud, *Dîvânu Lugâti't-Türk,* Mustafa S. Kaçalin (Türkçesi), (İstanbul: Vakıfbank Kültür Yay., 2023), 554.

[4] Kaşgarlı Mahmud'un eserinde bu kelime şarap anlamındadır. Kâşgarlı Mahmud, *Dîvânu Lugâti't- Türk,* 156.

[5] Tatlı (hulw), tatlı olan şey; şarap (alhamr) içecek, içki demektir. Kızıl süçig *kızıl şarap* anlamına gelmektedir. Kaşgarlı Mahmud, *Dîvânu Lugâti't-Türk,* 820.

hukuk kurallarıyla içki üretimini, ticaretini ve bu içkilerin toplu bir şekilde tüketildiği meyhaneleri,[6] tebaası Müslümanlara yasaklarken gayrimüslimlere bir hak olarak tanımıştır. Osmanlı Devleti genel olarak, gayrimüslimlerin şarap içmelerine yasak getirmemiştir. Bu uygulamada, Hristiyanlar için şarabın taşıdığı kutsi değer ve ayinleri içinde önemli bir işlevinin bulunması etkili olmuştur. Bundan dolayı gayrimüslimlerin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla şarap üretimi ve tüketimi belli sınırlar içinde de olsa yasal sayılmıştır.[7]

1553'te İstanbul'a gelen Hans Dernschwam, meyhaneleri Rum ve Yahudilerin işlettiğini, Türklerin meyhane işletmediğini ancak gizli şarap içen çok Türk'ün olduğunu belirtmiştir. İslam'da içkinin haram olması ve içenlerin cezalandırılması nedeniyle Müslümanlar, saray halkı ve bilhassa eğlenmek isteyen yeniçeriler, dönmeler ve diğer savaşçılar gayrimüslimlerin meyhanelerinde ve yoğun olarak yaşadıkları yerlerde gizli gizli şarap içmiştir. Yakalandıklarında yalnız onlar değil, diğer müşteriler de dayak yemiştir. Üstelik bu gizli içenler para cezası ödemeye de mahkûm edilmiştir.[8] 16. yüzyılda Galata şeriye sicillerine bazı namahrem kadın ve erkeklerin meyhanede içki içtiklerine dair olaylar da yansımıştır.[9] 17. yüzyıl seyyahı Josephus Grelot, Müslümanların içki içmek için şehirden adalara gittiğini belirtmiştir.[10] Dolayısıyla içki tüketimi ve meyhaneler Osmanlı İstanbul'unda, yasak ve izinlerle anılmalarının yanında şehrin ve bireylerin hayatlarında önemli bir yere sahip olmuştur.[11]

Osmanlı Devleti'nde gayrimüslimlerin ihtiyaç duydukları mahallerde meyhane açılması, Osmanlı sistemine göre yasal ve anlaşılabilir bir uygulamadır. Nitekim şarap tüketiminin kontrolü ve vergilendirilmesi meyhaneler aracılığıyla yapılmıştır. Tahrir defterlerinde Osmanlı şehir ve kasabalarının vergilendirilen ticarethaneleri arasında meyhanelere de rastlanmaktadır. Bir yerde Hristiyan tebaanın varlığı, meyhane açılması için aranan ön şartlardan birisidir. Ayrıca meyhanelerin şehir merkezlerinde yer alması da kontrol kolaylığı bakımından aranan koşullardandır. Camilere yakın olmamak ve konut alanlarının içinde bulunmamak da dikkat edilen hususların başında gelmektedir. Avrupalıların yoğun olduğu bir semt olması Galata'da çok sayıda meyhane bulunmasını fazlasıyla açıklamaktadır.[12]

Ahmed Midhat Efendi, *Dürdane Hanım* romanının ilk sayfalarında, Galata meyhanelerini şöyle tasvir etmiştir: "Galata'dan geçerken birtakım geniş meyhaneler görürsünüz ki 25 arşın eninde ve 40-50 arşın boyundadır. Bu meyhanelerin sokak cihetine yakın bir tarafında süslüce bir tezgâh görüp de onun ön tarafında da Eski Yunanlıların içki ilahı Baküs'ün sarhoşluk hâlini gösteren tasvir bulunur." Midhat Efendi, romandaki tasviriyle bu meyhanelerin çok eski olma, hatta bunların Cenevizlilerden kalmış olma ihtimaline vurgu yapmıştır.[13]

İstanbul'un meyhaneleri Osmanlı Devleti'ne Bizans döneminden miras kalmıştır. İstanbul'un fethi sırasında ve hemen sonrasında Fatih Sultan Mehmed'in meyhaneler

[6] Evliya Çelebi seyahatnâmesinde meyhane kelimesi anlamına gelen sözcüklerden bazıları şunlardır: Ankâhâne, hamrhâne-i rummân, ayakhâne, bâdehâne, bî-kaydhâne, câmhâne, çakırhâne, devâhâne, eğlencehâne, fesâdhâne, fıskhâne, hekîmhâne, işrethâne, keyfhâne, kıltıhâne, mekân-ı bekriyân, meyhorhâne, meykedehâne, mezehâne, müdminhâne, müskirhâne, nedîmhâne, nekbethâne, nuklhâne, nûşhâne, peymânehâne, piyâlehâne, rüsvâhâne, sâğarhâne, sâkîhâne, sohbethâne, şarabhâne, şîrhâne, tarabhâne, tembelhâne, tüvânhâne. Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehemmed Zıllî, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi,* 1. Kitap, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu – Dizini, haz. Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, (İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2006.

[7] Fikret Yılmaz, "Boş Vaktiniz Var mı? veya 16. yüzyılda Anadolu'da şarap, eğlence ve suç", *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar,* S. 1, (2005): 28.

[8] Hans Dernschwam, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü,* çev. Yaşar Önen, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1992) 58.

[9] Kerim İlker Bulunur, "Osmanlı Galatası (1453-1600)" (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2013), 213.

[10] Hayati Beşirli, "Yabancı Seyyahların Gözünden Farklı Yüzyıllarda İstanbul'da Yemek Kültürü", *Yabancı Seyyahların Gözünden İstanbul 19.-20. Yüzyıl* içinde, (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yay., 2021), 133.

[11] İhsan Erdinçli, "Osmanlı İstanbul'unda Meyhanelerin Gelişim Serüveni", *Toplumsal Tarih,* S. 321, (2020): 20.

[12] Yılmaz, "Boş Vaktiniz Var mı? veya 16. yüzyılda Anadolu'da şarap, eğlence ve suç," 31-33.

[13] Ahmed Midhat, *Dürdane Hanım,* (İstanbul: Tercümân-ı Hakîkat Matbaası, 1299), 2.

konusundaki tasarrufunu ortaya koymak zordur. Bununla birlikte, 1455 yılında yapılan İstanbul'un ilk tahririnde, Galata'da meyhane işleten bir Ermeni, bir Rum iki kişiye dair kayıtlar vardır. Bu meyhaneler "Fetih öncesindeki durumlarını devam mı ettirdi yoksa fetihten sonra mı açıldı?" sorularına kesin bir cevap vermek mümkün değildir. Ancak 1476 yılına ait İstanbul ve Galata Gümrük Gelirleri Kanunnamesi'ndeki bir madde, *suci* sözcüğüyle ifade edilen şarabın resmen satışının ve kontrolünün yapıldığına ilişkindi. [14]

İkinci Beyazid 1485'te Galatasaray Kışlası'nı yaptırıp buraya alınan gençlere, kemankeşlik, silahşorluk ve binicilik dersleri yanında okulun programına müzik öğretimini de koydurmuştur. Bunu gören vezirlerin konaklarında ve başka yerlerde de saz meclisleri kurulmaya başlanmıştır. Böylece müzik, Osmanlı eğlence kültürünün dayanağı ve ekseni hâline gelmiştir. Dinin yasaklamasına rağmen şarap da eğlence unsurları arasında müziğe eşlik etmiş ve alkollü içecekler, her kesimden İstanbullu arasında çoğu zaman gizli ve sessiz bir şekilde hayli yaygınlaşmıştır. [15]

Mustafa 'Âlî (1541-1600), *Mevâ'idü'n-Nefâ'is ve Kavâ'idü'l-Mecâlis* adlı eserinde, meyhanelere gidenleri iki kısma ayırmıştır: Bunların birincisi *nev-civânlar, zenpâre ve mahbub-ı dost*lardır. İkincisi *gece gündüz şürb-i hamr* ile ömrünü meyhanede geçirenlerdir. Huylarını ise şöyle açıklamıştır: "Cuma gecelerini kadınla, cumartesi gününü cüvânân ile cuma akşamını oğlanlar ve sakalı çıkmamış gençler ile geçirmektedirler." 'Âlî'ye göre bu gibi kişiler, cuma günü namazdan hemen sonra meyhaneye giderdi. Ayrıca yazara göre, bozahanelere görgülü erkekler gitmez, gitse de boza içmek ve kebap pişirtmek için giderdi. Müellif içki satan bozahaneleri rezil ve aşağılık kimselerin toplandığı yerler olarak tanımlamıştır. [16]

Evliya Çelebi Seyahatname'sinde, 17. yüzyılda İstanbul'daki meyhaneler hakkında dikkat çekici bilgiler vermiştir. Şehirdeki rakıcılar esnafının 100 dükkândan ve 300 kişiden ibaret olduğunu dile getirmiştir. Meyhaneleri *melun, uğursuz, yerilmiş esnaf* şeklinde tanımlamıştır. Bütün iş yerlerinin *dört kadılık yerde 1.060 günahkâr yuvası* olduğuna işaret etmiştir. Yahudileri, şarabı dahi kimseden alıp içmedikleri için diğer meyhanecilerden ayrı tutmuştur. Yahudi meyhaneciler esnafını 100 dükkânda 600 kişi olarak göstermiştir. Meyhanelerin Galata'da Domuzkapısı'nda oturan 300 yandaşa sahip büyük bir eminlik tarafından idare edildiğini vurgulamıştır. Bütün içki satanların sultan, sadrazam, yeniçeri ağası, Galata çorbacısı ve içki emini gibi 30 hâkime, sandıklarından mallarını çıkarıp cereme verdiğini belirtmiştir. [17]

Evliya Çelebi'nin Seyahatname'de belirttiğine göre, esnaf alayları geçişi esnasında İstanbul'daki meyhaneciler esnafı, 6000 sevimli dilber çocuklarıyla hepsi farklı kıyafetle silahlı olup saf saf dizilirler, çeşitli şakalarla nikriz ve rehavi makamlarıyla hazin sesli Rum türküleri, dankiyo, tulum sazları, misire düdükleri, lortani, erganun, lituryanı ve İngiliz boruları çalarak bozahaneciler alayından sonra geçerlerdi. Ardından bozacıbaşı ihtişamlı elbisesiyle silahlı küheylân at üzerinde sağ yanında içki emini muhteşem esbabıyla küheylân at üzerinde ensesinde 100 silahlı güneş parçası kafadar içoğlanlarıyla mehterhanesiz yürürdü. [18]

17. yüzyılda meyhaneler, İstanbul'un dört bir tarafına yayılmıştır. Ancak Yeni Balıkpazarı, Samatya, Kumkapı, Unkapanı, Cibalikapısı, Ayakapısı, Fenerkapısı, Balatkapısı, Kuruçeşme, Hasköy, Çengelköy, Ortaköy, Arnavutköy, Yeniköy, Tarabya, Büyükdere, Kuzguncuk, Üsküdar ve Kadıköy'de meyhaneler yoğunlaşmıştır. Galata demekse zaten her zaman meyhane demektir. 16. yüzyılın meşhur tezkerecisi Lâtifî İstanbul'un hususiyetlerini

[14] İhsan Erdinçli, *Keyif, Günah ve Suç Arasında Osmanlı'da Meyhaneler ve Müdavimleri,* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 2022), 67-68.
[15] Refik Ahmet Sevengil, *İstanbul Nasıl Eğleniyordu,* haz. Sami Önal, (İstanbul: İletişim Yay., 1985), 20.
[16] Halil İnalcık, *Has-bağçede 'Ayş u Tarab Nedîmler Şâirler Mutribler,* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2015), 266-267.
[17] Evliyâ Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul,* 1. Kitap 2. Cilt, haz. Seyit Ali Kahraman, (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2022), 913-920.
[18] Evliyâ Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul,* 191.

tanıtan *Evsâf-ı İstanbul* adlı küçük eserinde, Galata'nın bu özelliği hakkında şu bilgilere yer vermiştir:

> Galata işrethâne-i dünyadır. Ayş ü işrette mesel hâline gelmiştir ki ahalisi çoğunlukla Hristiyan'dır. Frenk putlarıyla dolu olan bu belde, insanı dinden imandan çıkarır. Galata ahalisinin elinden cam düşmez ve çoğunlukla sarhoş dolaşırlar. Dertlerini unutup gün geçirmek ve avunmak için buraya gelen Müslümanların yakaları yırtılıp sarıkları perişan olur. Sâzendeler ve hânendeler burayı makam edinmişlerdir. Burada kurulan yüksek binalar ve kâşâneler çekicidir. İnsanın buralara düştükten sonra kendisini kurtarması zordur.[19]

Osmanlı döneminde meyhaneler işleyiş bakımından *gedikli ve koltuk* meyhaneleri olmak üzere ikiye ayrılmıştır. *Ayaklı*[20] ve *küplü*[21] meyhaneler de vardır. *Gedikli meyhaneler* devlet izniyle açılmış, sayısı sınırlanmış ruhsatlı meyhanelerdir. İzinsiz, kaçak işletilen ve meyhane kimliği başka bir işle gizlenmiş olanlaraysa *koltuk meyhanesi* denilmiştir. *Gedikli meyhaneler* babadan oğula miras olarak kalırdı. Oğlu meyhanecilik yapmak istemezse yahut meyhanecinin oğlu yoksa gedik, meyhaneciler loncası aracılığıyla işin ehli ve namuslu meyhane çalışanına veya herhangi bir adama satılır veya devredilirdi. Ancak gedik fermanı hangi semtte, hangi dükkân için verilmişse, o fermanla meyhane başka bir semte veya semtindeki başka bir dükkâna nakledilemezdi. *Gedikli meyhaneler* bulundukları yer, sahiplerinin adları ya da madeni bir kafes, hançer veya bir zincir gibi belirgin özellikleriyle anılırdı.[22] Mehmed Tevfik 1880'lerde İstanbul'un 83 eski gedikli meyhanesini adları ve semtleriyle beraber kaydetmiştir.[23]

Gedikli meyhanelere Sultan Abdülaziz döneminden sonra *selatin meyhane* denilmeye başlanmıştır. Bu meyhanelere kapıdan girilince ya sağında ya da solunda uzun mermer bir tezgâh bulunurdu. Üzerinde ayakta birkaç tek içip gidecek müşteriler için hazırlanmış rakı kadehleri, şarap bardakları; içlerinde fasulye piyazı, lahana turşusu, beyaz peynir, zeytin ve leblebi gibi mezeler bulunan tabaklar dizilirdi. Tezgâhın arkasına düşen duvarda, oymalı raflar bulunurdu, o raflara rakı ve şarap ibrikleri, güğümleri, binlikleri ve testileri sıralanırdı. İstanbul'un eski meyhanelerinde 1875-1880 yılları arasına kadar masa yoktu. Rahle gibi açılır kapanır bodur iskemleler üzerine bakır yahut tahta sinilerle sofra kurulurdu. Sofrayı kurdurmak içinse kesenin dolu olması gerekmekteydi. Sofra başında yine bodur hasırlı iskemlelerde oturulurdu. Sofra kurulunca ilk gelen şeyse ağaçtan oyma bir tuzluktu. Tuz sofranın uğur ve bereketini temsil ederdi. Bazı *gedikli meyhaneler*de sofra kurduran itibarlı müşteriler için birkaç basamak merdivenle çıkılır bir balkon olan *şirvan* bulunurdu. Bir kısım meyhanelerin bir üst katı ve o katta mükemmel döşenmiş odaları vardı. Meyhanenin bir duvarı boyunca ise büyük ve içlerinde cins cins şarap bulunan fıçılar dizilirdi. *Gedikli meyhaneler*in mutfaklarının temizliği, zenginliği ve aşçılarının ustalığı meşhurdu.[24]

İstanbul meyhanelerinin en önemli eğlence unsurlarından birisi *köçeklerdi*[25] *Köçek oğlanlar* yanak ve dudaklarına allık sürerlerdi. Bunların elbiseleri boncuklarla işlenir ve süslenirdi. Bütün hünerleri ayaklarındaki oynaklık ve kıvraklıktaydı. Bundan dolayı köçeğin ayak bileğine mavi bir boncuk takılırdı. Köçek, rakkas oğlanların çoğu özellikle 19. yüzyılın

[19] Lâtifî, *Evsâf-ı İstanbul,* haz. Nermin Suner (Pekin), (İstanbul: Baha Matbaası, 1977), 12.
[20] Kadehle seyyar rakı satan kaçak esnaftır. Kayıkçı, hammal, dellak gibi alt kategoride yer alanlar büyüklü küçüklü gedikli meyhanelere giremezdi. Ya gayet dar ve pis koltuklara giderler ya da ayaklı meyhanede demlenirlerdi. Ayaklı meyhane işini daha çok Ermeniler yapardı. Bunlar âdeta bir meyhanede olan her şeyi üzerinde bulundururlardı. Bk. Reşat Ekrem Koçu, "Ayaklı Meyhâneler", *İstanbul Ansiklopedisi,* C. III, (İstanbul: Koçu Yay., 1960), 1425-1426).
[21] İstanbul'a mahsus olan küplü meyhaneler, meyhane içerisinde fıçı yerine küp bulunmasından dolayı bu adla anılmışlardır. Reşat Ekrem Koçu, "Gedikli Meyhaneler", *İstanbul Ansiklopedisi,* C. II, (İstanbul: Koçu Yay., 1971), 6066.
[22] Koçu, "Gedikli Meyhaneler", 6064.
[23] Mehmed Tevfik, *Meyhâne Yâhûd İstanbul Akşamcıları,* (İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1300), 5-10.
[24] Koçu, "Gedikli Meyhaneler", 6064-6066.
[25] Bî-edebâne birtakım vaziyetlerle oynayarak raks eden oğlanlara denilmektedir. Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî,* haz. Paşa Yavuzarslan, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yay., 2019), 680.

ikinci yarısından itibaren raksa çıkarken çıplak gövdeleri üzerine sadece *câmedan*[26] giyerlerdi. Köçek *câmedan*ları çok kısaydı. Eteği meme başlarını ancak örter, köçek şalvarı da göbek çukuru altına düşürülürdü. Bele sarılan kuşak da şalvar uçkurluğu hizasından dolanırdı. Var ile yok arası *câmedan*ın önü iliklenmezdi. Köçek, raks meydanına hemen hemen yarı üryan çıkmış olurdu.[27]

İstanbul'un en namlı köçekleri, eski büyük *gedikli meyhaneler*de oynatılmıştır. Köçek oğlan olarak raks edenler önce Çingene ve Rum sonra Ermeni ve Yahudilerdi. Köçeklik için vücut yapısının düzgünlüğü ve yüz güzelliği şarttı. Bir oğlanın köçek olup olamayacağı ayaklarından anlaşılırdı. Ayağın irikıyım, uzun parmaklı, iri topuklu ve ayak bileklerinin de gayet ince olması gerekmekteydi. Pervane gibi fırıl fırıl dönmek, uçar gibi koşarken birden durabilmek, sıçramak, perende atmak, fiskeleme yürümek, sırt üstü yay gibi kıvrılmak için ayağın, parmağın, topuğun, tabanın ve bileğin böyle olması lazımdı. Eller de büyük ve uzun parmaklı olmalıydı. Köçeklerin hepsi istisnasız saçlı olurdu. Kız gibi omuzlara, hatta daha aşağıya dökülen uzun saçlı olmalıydılar.[28]

19. ve 20. Yüzyılın Başlarında Galata-Pera Meyhaneleri

Galata semtinin adını, ilk yerleşme dönemlerinde burada var olduğu öne sürülen süthaneler nedeniyle Grekçe *süt* anlamındaki *Gala, Galaktos* kelimesinden aldığı düşünülmektedir. Evliya Çelebi, Seyahatname'sinde, Kostantin'in daha önceleri burada süt hanesinin olduğu, bütün sağmal hayvanlarını bu mahalde bulundurduğu için buraya *Galata* dendiğini aktarmaktadır.[29] Yunancada *karşı kıyı, öte yaka* gibi anlamlara gelen *Pera* kelimesi, bazı yazarlarca bugünkü *Beyoğlu* bölgesi için kullanılmıştır. Kelimenin bazı seyyahların anlatımlarında Galata ve Beyoğlu için ortak bir ad olarak düşünülmesi belirsizliklere ve karışıklıklara neden olmuştur. Galata adı, giderek sadece güneydeki bağlantılı kısma özgü olarak kalmıştır. Bizans ve patrikhane fermanlarındaysa bölge hep Galata olarak geçmiştir. İstanbul'un Müslüman ahalisi *Pera* yerine, Tünel ile Taksim arasındaki yer için *Beyoğlu* adını tercih etmiştir.[30]

İstanbul başta olmak üzere Osmanlı Devleti'nin büyük liman şehirlerinde 19. yüzyılda yeni bir hayat başlamıştır. Bu yeni hayattan en büyük nasibini alan yerlerden birisi Galata olmuştur. Semt, İstanbul'u daha Batılı bir kente dönüştürme çabalarıyla yavaş yavaş yenilenmiştir. Semte 1854-1855'te sokak tabelaları yerleştirilmiştir. 1857'de sokaklar gaz lambalarıyla aydınlatılmıştır. 1855'te polis, posta, itfaiye, haberleşme, kanalizasyon ve diğer alt ve üst yapı hizmetlerini daha etkili ve modern anlamda uygulayabilmek amacıyla belediye teşkilatı kurulmuştur. Galata daha sonra büyük Beyoğlu'nun bir parçası olmuştur. Bölge 1869'da tramvayla tanışmıştır. 1876 yılında ise Karaköy'den Avrupalılar ve Levantenlerin Grand Rue de Pera, Müslümanların Cadde-i Kebir adını verdiği şimdiki İstiklal Caddesi'nin aşağı ucuna taşıyan ve böylece onları Yüksek Kaldırım Yokuşu'nu tırmanmaktan kurtaran Tünel, yani yeraltı füniküleri açılmıştır. Yine Avrupa tarzında otel ve pansiyonlar ilk kez 19. yüzyılın ilk çeyreğinde burada açılmıştır.[31]

Osmanlı topraklarında 19. yüzyılda etkisini hızla artıran Batı eksenli yeni hayat tarzı yalnız Avrupa mobilyası, belediye teşkilatı, kâgir konaklar ve alafranga sofra adabıyla sınırlı

[26] Kısa ve kolsuz, ön tarafı çapraz kavuşur bir yelektir. Özellikle ayak takımı, avam esnaf giyerdi. Câmedan çuhadan yahut kadifeden kesilirdi. Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süsleme Sözlüğü,* (Ankara: Sümerbank Kültür Yay., 1967), 49.

[27] Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süsleme Sözlüğü,*12, 42, 50.

[28] Koçu, *Eski İstanbul'da Meyhaneler ve Meyhane Köçekleri,* (İstanbul: Doğan Kitap, 2016), 52.

[29] Evliyâ Çelebi**,** *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi,* 1. Kitap 1. Cilt, haz. Seyit Ali Kahraman, (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2022), 33.

[30] Nur Akın, *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera,* (İstanbul: Literatür Yay., 2011), 83.

[31] Brendan Freely- John Freely, *Galata, Pera, Beyoğlu: Bir Biyografi,* çev. Yelda Türedi, (İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2020), 23.

kalmamıştır. Aynı süreçte yüksek sınıflardan kadınlar eğitim görmeye başlamış; gazete, dergi, roman okur ve toplumsal hayat içerisinde daha görünür hâle gelmiştir. Hatta artık kadın ve erkek flörtleşmeye başlamıştır. Toplumu hareketlendiren ve renklendiren bir hayat yanında, eskisinden farklı organize bir mistisizm ortaya çıkmıştır. *Punch* içilen dükkânların, oyunlar sahnelenen tiyatroların ve başta balo olmak üzere çeşitli eğlencelerin tertip edildiği mekânların sayısında büyük artış yaşanmıştır. Bu artıştan İstanbul'un meyhaneleri de payını almış ve başta Galata olmak üzere şehirdeki meyhaneler gözle görülür bir şekilde çoğalmıştır.[32]

Tanzimat'ın ilanı ve ardından meydana gelen gelişmeler, toplumsal yaşamı, Batı merkezli olarak daha öncekilerden çok daha kapsamlı bir değişim evresine sokmuştur. Bu değişim evresi, eğlence hayatında da önemli yenilikleri beraberinde getirmiştir. Klasik dönemde görülen içe kapanık ve muhafazakâr bir eğlence biçimi, yerini, bu dönemde daha dışa dönük ve yeniliklere açık bir eğlence tarzına bırakmıştır. Kadınlar da eğlence hayatına dâhil olmaya başlamıştır.[33] Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında ticaretle uğraşan Levantenler ile Ermeni, Rum ve Musevilerden oluşan gayrimüslimlerin yanında yabancı uyruklu vatandaşların iş yerleri Galata, konutlarıysa Pera'daydı. Galata ve Pera'nın İstanbul'un başka yerlerinde olmayan bu özelliği, birbiriyle bitişik bu iki semtte çok sayıda meyhanenin bulunmasına neden olmuştur.[34]

Eğlence yaşamında meydana gelen gelişmeler, İstanbul'un Müslüman ahalisinin içkiye karşı olan katı tutumunun yumuşamasını, içki mekânlarının çeşitlenmesini de beraberinde getirmiştir. İçki türlerinde ve bu içkilerin içildiği mekânlardaki çeşitlilik, Osmanlı içki kültüründe önemli bir yere sahip olan meyhaneci esnafı için rakipler ortaya çıkarmıştır. Meyhaneci esnafının önemli rakiplerinden biri *koltuk meyhaneleri*ydi. Bu dönemde içkiye olan rağbetin artmasıyla *koltuk meyhaneleri*nin sayısında da artış yaşanmıştır. Manav, bakkal, *punçcı* ve şekerlemeciler, meyhanelere rakip olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca Batılılaşmanın etkisi Osmanlı içki türlerinde de bir çeşitlenme meydana getirmiştir. Batılılaşmanın bir sonucu olarak alafranga içkiler olarak görülen konyak, bir kokteyl sayılabilecek punch ve bira, Osmanlı içki kültüründe yerini almaya başlamıştır.[35] O dönemde bira severler daha çok Yani Hacaras Birahanesi, Strazbourg (Yani II) Birahanesi,[36] İsviçre (Nicoli) Birahanesi,[37] Kutulas ve Anadolu Birahanesi'ni tercih etmiştir.[38]

Çağdaşlaşma sürecine giren Osmanlı Devleti'nde neredeyse yüzyıllardır yapısı hiç değişmeden kalan meyhanelerde de bazı yenilikler görülmeye başlanmıştır. Meyhanelerin klasik dekorları ve çalışanları değişmiştir.[39] İstanbul'a gelen seyyahlar bu değişim rüzgârını gözlemlemiştir. Seyyahların tasvirlerinde dikkat çektikleri kadarıyla bu dönüşümlerden ilki alçak tabure ve sofraların yerini masa ve sandalyelere bırakmasıdır. Oturma düzenindeki bu değişimi mekânların aydınlatması takip etmiş; kandil ve şamdanlardan gaz lambalarına geçilmiştir. Son olarak diğer esnaf grubu gibi işletmesinin kapısına mesleğinin hususiyetini belirten bir işaret asan meyhaneler, yine genel bir uygulama olarak 1915'te tabela uygulamasına tabi tutulmuştur. Elbette yeni dönemin özellikleri, zorunlu olanlar hariç tutulursa tüm meyhanelerde ve aynı zaman diliminde benimsenmemiştir. Bir diğer ifadeyle değişim, bazı

[32] İlber Ortaylı, *Batılılaşma Yolunda,* (İstanbul: Merkez Kitaplar, 2007), 16.
[33] İhsan Erdinçli, "Tanzimat'tan I. Dünya Savaşı'na Kadar Osmanlı'da Birahaneler ve Birahanecilik (İstanbul ve İzmir Örneği)" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2012), 101.
[34] Akın, *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera,* 84-85.
[35] Erdinçli, *Tanzimat'tan I. Dünya Savaşı'na Kadar Osmanlı'da Birahaneler ve Birahanecilik (İstanbul ve İzmir Örneği),* 101-104.
[36] Tepebaşı, Meşrutiyet Caddesi, No. 168'deki birahane, Yanni tarafından 1880 yılında kurulmuş olup Fransız kolonisinin uğrak yeriydi. Ayrıca bölgedeki birahane ve meyhaneler için bk. Turan Akıncı, *Beyoğlu Yapılar, Mekânlar, İnsanlar (1831-1923),* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2021), 163-194.
[37] Beyoğlu, İstiklal Caddesi, Testa Çıkmazı adresinde bulunan lokanta, Nicoli Lalas tarafından 1883 yılında kurulmuştur. Akıncı, *Beyoğlu Yapılar, Mekânlar, İnsanlar (1831-1923),*171.
[38] Said Naum-Duhanî, *Eski İnsanlar Eski Evler 19. Yüzyılda Beyoğlu'nun Sosyal Topoğrafyası,* çev. Cemal Süreya, (İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2017), 123.
[39] Özgü Çilli, *Osmanlı'da Eğlence,* (İstanbul: İletişim Yay., 2023), 163.

meyhanelere daha erken, bazılarına geç girerken, bir kısmına ise hiç uğramamıştır.[40] Diğer taraftan klasik dönem meyhanelerindeki önemli figürlerinden köçek ve muğbeçelerin yerini artık kadınlar almaya başlamıştır. Böylece erkek erkeğe eğlenme mecburiyeti ortadan kalkmıştır. Gayrimüslim azınlığa mensup kadınların garson veya şarkıcı olarak hizmet verdiği bu mekânlara *baloz* denilmekteydi. Balozlarda çalışan kadınlar müşterilerinin masalarına gidip, onlara pahalı içkiler getirerek mekâna para kazandırmaya çalışırdı.[41]

Galata kıyısında, Aya Nikola Kilisesi yakınlarında *Halk Tavernası,* 19. yüzyılın başından beri meyperestleri ağırlamıştır. Yüzyılın sonlarında *Arkadi'nin Meyhanesi* aynı sokakta bu geleneği devam ettirmiştir. Galata'dan tramvay caddesine çıkan ara sokakların birinde hem kahve hem de meyhane olarak Lâz Osman'ın meyhanesi vardı. Gündüzleri kadınlar da buraya gelirdi. Kuledibi'ndeki *Aşer Levi Şarap Evi* tipik bir koltuk meyhanesiydi. Galata meyhanelerinin 20. yüzyılın başında en popüler olanlarından *Ekonomos,* bir esnaf meyhanesiydi. Eminönü'nden Kurtuluş'a uzanan alanda Rum ve Türk esnafının uğradığı kafa dağıtma noktasıydı.[42]

19. yüzyılda meyhaneler sadece içki içilen değil aynı zamanda yabancıların ve gayrimüslim tebaanın sosyalleşme alanı ve yemek mekânları olmuştur. Meyhanelerde balık ve çeşitli kebapların yanı sıra başka yemekler de pişirilmiştir. İtalyan romancı, öykü yazarı ve şair Edmondo de Amicis, 1874'te ziyaret ettiği İstanbul üzerine bir seyahatname kaleme almıştır. Seyahatnamesinde Tatavla'da bir meyhaneye gidişini, İstanbul'un o pek garip ve hepsi birbirinin aynı olan sayısız meyhanelerden birini görme fırsatı olarak açıklamıştır. Seyyahın anlatımına göre girdiği meyhanenin bir tarafında kocaman bir ocak vardır. Ocağın başında duran, gömleğini fora etmiş adam telaşlı bir şekilde balık kızartıp kebap pişirmektedir. Öbür tarafta ayaklı kadehlerle beyaz ve kırmızı şarap dağıtan birinin durduğu bir tezgâh bulunmaktadır. Seyyah, meyhanede ocakbaşı usulü kebap yemiş, Bozcaada şarabı içmiştir.[43]

Galata ve Beyoğlu'nda ağırlıklı olarak gayrimüslimler yaşadığı için İstanbul'un meyhaneleri de ister istemez bu semtlerde yoğunlaşmıştır. Buralar aynı zamanda yabancı ülke elçiliklerinin de bulunduğu alanlardır. Ticaret işlerine ve alışveriş merkezine yakınlığıyla Galata'ya yerleşmiş tacirler müstesna bütün diğer yabancılar, büyükelçiler ve yabancı devlet temsilcileri hep Beyoğlu'nda ikamet etmiştir.[44]

Meyhanelerden yüklü miktarda zecriye vergisi[45] toplanmış ve bu mekânlar sürekli olarak kayıt altına alınmışlardır. 18. yüzyıldan itibaren İstanbul'daki meyhaneler, bir yandan toplumun farklı kesimlerini bir araya getirirken bir yandan da suçun, ahlaksızlığın ve politik eleştirinin adresi olmakla itham edilmiştir. Meyhane ve diğer içki üretilip satılan mekânların iktidarla ilişkisinde zaman zaman problemler meydana gelmiştir. Ancak içkinin dinen yasak olmasına rağmen alkol üretimi ve tüketimi için ayrı bir vergilendirmenin olması, meyhanenin meşruluğunu karmaşık bir duruma sokmuştur. Osmanlı devlet adamları İstanbul'un fethinden itibaren şehirdeki meyhanelerin fazlalığından yakınmıştır. Bu yakınmaya rağmen meyhanelerin dinî öneme sahip mekânlardan belirli bir uzaklıkta olmalarına dair düzenlemelerin büyük çoğunluğu 19. yüzyılın ikinci yarısına denk gelmiştir. Bu mekânlar kimi zaman kapatılmaya ve kentin merkezinden sürülmeye çalışılmışsa da bu çabalar pek de başarılı olmamıştır.[46]

[40] İhsan Erdinçli, "Osmanlı İstanbul'unda Meyhanelerin Gelişim Serüveni", *Toplumsal Tarih,* S. 321, (2020): 20-23.
[41] Çilli, *Osmanlı'da Eğlence,*164.
[42] Özlem Kumrular, *İstanbul Eğleniyor 1870-1955,* (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yay., 2022), 184-185.
[43] Edmondo de Amicis, *İstanbul (1874),* çev. Beynun Akyavaş, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1993), 68 70.
[44] Beşirli, *"Yabancı Seyyahların Gözünden Farklı Yüzyıllarda İstanbul'da Yemek Kültürü,"* 131.
[45] Geç 18. ve erken 19. yüzyıl meyhanelerine dair verilerin büyük çoğunluğunu Zecriye Defterleri oluşturmaktadır. Osmanlı Arşivi'ndeki Maliyeden Müdevver tasnifindeki bazı belgelerde ise İstanbul'a gelen içki miktarı ve bunları alanların isimlerine ulaşmak mümkündür. Işıl Çokuğraş, *Bekâr Odaları ve Meyhaneler Osmanlı İstanbulu'nda Marjinalite ve Mekân (1789-1839),* (İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay., 2016), 162.
[46] Çokuğraş, *Bekâr Odaları ve Meyhaneler Osmanlı İstanbulu'nda Marjinalite ve Mekân (1789-1839),* 150-151.

Sefaret Maiyet Vapur Askerlerinin Varlık Sebebi: Elçiler

Elçiler, bir devleti temsil etmek üzere başka bir devlet nezdinde görevlendirilen diplomatlardır. Farklı zamanlarda İstanbul'a gelen elçiler ve maiyetlerindeki heyetler, İstanbul'un imtiyazlı yabancı tanıklarıdır. Elçiler İstanbul'a gelerek hükümdarları adına yapacakları görüşmelerin öncesinde ya da sonrasında, şehri görme imkânı bulmuşlardır.[47] İstanbul'da ilk daimî elçilik fetihten hemen sonra Venedik Cumhuriyeti tarafından kurulmuştur. Venedik'i 1475'te Lehistan, 1497'de Rusya, 1525'te Fransa, 1528'de Avusturya, 1583'te İngiltere ve 1612 yılında Hollanda'nın açtığı elçilikler takip etmiştir.[48]

Osmanlı Devleti Sultan III. Selim dönemine kadar, Osmanlı hududuna girdikleri andan dönüşlerine kadar, elçilerin iaşelerine ilişkin her türlü masrafı büyüklük ve misafirperverlik göstergesi olarak temin etmiştir.[49] Bu uygulama 1538'de Floransa elçisinin İstanbul'da daha uzun kalmasının I. Süleyman (Kanuni) tarafından istenmesiyle başlamıştır. Elçi ve maiyetindekilerin ülkeyi ziyaret etmeleri, sultanın iradesiyle gerçekleşmiştir. Elçinin gelişi, maiyetinde bulunanların tam sayısı ve Osmanlı topraklarına ayak bastıkları andan itibaren ve İstanbul'daki ikametleri sürecinde faydalanabilecekleri haklar kanunnamelerde birer birer belirtilmiştir.[50]

Elçi ve maiyetleri İstanbul'a geldiğinde halk tarafından coşkuyla karşılanırdı. Elçi ve yanındakiler için sarayda şölen düzenlenirdi. Elçi maiyetinin kaç kişiden oluştuğu hakkında kesin bir sayı söylenemez. Elçiye göre maiyetinin değiştiği anlaşılmaktadır. Bu sayı bazen bin kişiye kadar çıkabilirdi.[51] Roma (Germen) İmparatoru 1616-1618 yılları arasında Osmanlı Devleti'ne Crailsheimli Adam Werner'i göndermiştir. Elçi ile yolculuğa, Macar asıllı "çıplak ayaklı" bir Fransisken keşişi, soylu aileden gelme bir genç, asilzadeler, Avusturya ve Silezya barosundan kişiler, Bohemyalı beyler, kâhya, at ahırları baş sorumlusu, heyete atanmış sekreter, elçinin danışmanı, tercüman, subay namzedi, oda hizmetkârı, eczacı, sağlık görevlisi, altın ve gümüş ustası, berber, portre ressamı, çalgıcı, ilahici, lavtacı, saatçi, borazancı, flütçü, ordu davulcusu, sofra görevlisi, şarap sorumlusu, ressam, inci işleyicisi, terzi, mutfak sorumlusu, mutfak yardımcısı, özel aşçı, aşçı yardımcısı, levazımcı, nalbant, araba ustası, keskin nişancı, koruma görevlisi ve uşak, kordon ve ilmik yapımcısı, Macar giysisi terzisinden oluşan toplam 150 kişi katılmıştır.[52]

Osmanlı Devleti güçlü zamanlarında, bazen de savaş sırasında, elçileri hapsedebilirdi. Nitekim 1593 yılında Avusturya'ya karşı savaş ilan edilince, İmparatorun elçisi Kreckwitz konutuna hapsedilerek elçiliğin tüm kapıları kilitlenmiştir. Elçiliğe yapılan ödemeler kesilmiştir. Elçi'nin sultana herhangi bir şikâyette bulunamaması ve haber gönderememesi için talimat verilmiştir. Sefere çıkan Sinan Paşa, elçiyi zincire vurdurmuş ve beraberinde Belgrat'a götürüp orada kuleye kapatmıştır. Elçi kuleye kapatıldıktan yaklaşık altı ay sonra hastalık ve sağlıksız yemekler sebebiyle kelepçelere bağlı olarak ölmüş ve Belgrat civarındaki Katolik manastırının iki piskoposuna ait mezarların arasına defnedilmiştir.[53]

Fransa elçisi M. De la Haye, Köprülü Mehmed Paşa'nın önceki sadrazamlar gibi uzun süre iş başında kalamayacağını düşünerek âdet olan hediyeleri kendisine vermemiştir. Daha sonra hediyeler gönderilse de Köprülü bu tavrı unutmamıştır. Fransa'nın Girit'te Venediklilerle

[47] Nida N. Nalçacı, "İstanbul'un Tarihsel Kaynakları Olarak Seyahatnameler", *Yabancı Seyyahların Gözünden İstanbul 19.-20. Yüzyıl* içinde, (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yay., 2021), 24.
[48] Mehmet İpşirli, "Elçi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* C. 11, (İstanbul: TDV Yay., 1995), 8.
[49] Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnâmeleri,* Tamamlayıp Yayımlayan: Bekir Sıtkı Baykal, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1968), 14-15.
[50] İbrahim Yıldırım, *Osmanlı Devleti'nde Elçi Kabulleri,* (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2014), 36.
[51] Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnâmeleri,* 30-31.
[52] Crailsheimli Adam Werner, *Padişahın Huzurunda Elçilik Günlüğü, 1616-1618,* çev: Türkis Noyan, (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2011), 131-134.
[53] Friedrich Seidel, *Sultanın Zindanında Osmanlı İmparatorluğu'na Gönderilen Bir Elçilik Heyetinin İbret Verici Öyküsü (1591-1596),* çev. Türkis Noyan, (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2017), 37-41.

Osmanlı Devleti'ne karşı savaşması ve Girit'ten Fransız elçisine gönderilen şifreli mektubu ele geçirmesi üzerine Paşa, bunun hesabını sormak üzere elçiyi huzuruna çağırtmıştır. Elçi hastalığını ileri sürerek oğlunu Paşa'ya göndermiştir. Elçi'nin oğlu tatmin edici cevaplar veremeyince Paşa, elçinin oğlu Vantule'yi çavuşlara dövdürüp hapsetmiştir. Daha sonra oğlunun canını kurtarmak isteyen elçi de hapse mahkûm edilmiştir.[54]

Fransız İhtilali ile başlayıp Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar geçen süreç, Osmanlı Devleti'nin çok fazla sorunla yüzleştiği bir zaman dilimidir. Osmanlı Devleti bu süre içinde, dış müdahaleye açık ve artık düşmüş bir doğu imparatorluğu görüntüsü çizmeye başlamıştır. Ayrıca, toprak kayıplarına uğrayarak, bir büyük güç olma vasfını süratle yitirmiştir. Bir taraftan emperyalist sömürü ve yayılmacılık, diğer taraftan merkezkaç güçlerin gittikçe daha fazla baskın çıktığı bu zaman diliminde, Osmanlı dünyası ile Batı Avrupa arasında ortaya çıkan uçurum âdeta geri çevrilemez bir nitelik kazanmıştır. Bu dönemde yaşanan gerileme Osmanlı diplomasisine de yansımıştır. Yabancı elçileri, aslında uluslararası teamüllere pek de uygun düşmeyecek bir biçimde dövmek ve hapse attırmak gücü, artık kaybedildiği gibi elçiler ve maiyetleri, konsoloslar, diplomatlar, yabancı tüccarlar, misyonerler ile yabancı vatandaşlar, kapitülasyon[55] antlaşmalarıyla âdeta dokunulmaz kılınmıştır.[56]

Kişisel kapitülasyonlar, Osmanlı Devleti'nin farklı uluslardan gelen yabancı vatandaşlara tanıdığı ayrıcalıkların bir parçasıydı. Yabancı tüccarlar, diplomatlar ve misyoner gibi kişiler, kendi ülkelerinin yasalarına tabi olma hakkına sahipti. Böylece yabancıların Osmanlı topraklarında rahatça yaşamaları teminat altındaydı. Adli kapitülasyonlar ise yabancı devlet vatandaşlarının Osmanlı mahkemelerinde yargılanma süreçlerine ilişkin ayrıcalıklardı. Bu ayrıcalıklar, yabancıların kendi ülkelerinin yasalarına göre yargılanma hakkını içermekteydi. Adli kapitülasyonlar yabancılarla Osmanlı vatandaşları arasında bazen eşitsizliğe yol açmaktaydı. Nitekim yabancılar, Osmanlı tebaasından farklı bir yargı sistemi altında korunma ve haklar elde etme imkânına sahipti. Kapitülasyon hükümlerince aynı tebaaya mensup iki yabancı arasında meydana gelen her türlü hukuk ve ceza davaları, kişilerin mensup oldukları konsolosluk mahkemesinde görülürdü. Osmanlı vatandaşı ile yabancı vatandaş arasında cereyan eden hukuk ve ceza davalarına Osmanlı mahkemeleri bakardı. Bu davaların görülmesi esnasında konsolos, tercüman veya konsolos vekili hazır bulunurdu. Kapitülasyon antlaşmaları Osmanlı ülkesinde yabancıları dokunulmaz kılmaktaydı. Suç işlemeleri hâlinde mahkemede yargılanacak olmaları durumunda konsolos ve tercümanının hazır bulunması, asayiş olayları çıkarmada kendilerini âdeta cesaretlendirmekteydi. Bu asayiş olaylarına sebep olanların bir kısmı da sefaret maiyet vapuru askerleriydi.[57]

Galata-Pera'da Huzuru Bozanlar: Sefaret Maiyet Vapuru Askerlerinin Çıkardığı Asayiş Olayları

Tanzimat'la birlikte içki içilen mekânların sayısı hızla artmıştır. Tanzimat dönemi idarecileri 1845'te İstanbul'da asayişi temin etmek üzere zaptiye teşkilatını kurmuştur. Mevzuattaki boşluğu gidermek için 1860'lı yıllarda alkollü içeceklerle ilgili bir dizi nizamname çıkarılmıştır. Buna göre alkollü içecek satan yerlerin açılması için önceden izin alınması şartı konmuştur. İçkili yerlerle dinî yapılar arasındaki zorunlu mesafe önce 200, sonra 100 arşın olarak belirlenmiştir. Alkol içilen mekânların vergi miktarları tayin edilmiştir. Ayrıca zaptiyelere, içeride şüpheli şahıslar olup olmadığına bakması için meyhanelere girme izni verilmiştir. Mekânların kapanma saati alaturka saatle 12, yani günbatımı olarak belirlenmiş ve seyyar içki satışı yasaklanmıştır. 1880'lerden itibaren Tanzimat döneminin sekülerleşme

[54] Vahid Çabuk, *Köprülüler,* (İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1988), 69; Mahmut Duman, "Köprülü Mehmed Paşa Hayatı, Şahsiyeti ve Faaliyetleri" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2006), 55.

[55] Bk. İlyas AK, "Osmanlı Devleti'nde Kapitülasyonların Kaldırılması Meselesi" (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 2023), 20-49.

[56] Altay Cengizer, *Adil Hafızanın Işığında,* (İstanbul: Doğan Kitap, 2014), 42.

[57] Ak, "Osmanlı Devleti'nde Kapitülasyonların Kaldırılması Meselesi", 20-30.

sürecinden kopan Sultan II. Abdülhamid, İslam'ı öne çıkarmış, Müslümanlar arasında alkol kullanımını azaltmak için önlemler aldığı gibi ortalık yerde alkol tüketimiyle ilgili mücadele etmiştir. Bunun yanı sıra meyhane ve kabarelerin sayısını sınırlamaya çalışmıştır. Sultan, Müslümanların Galata ve Pera'ya giderek içki içmelerini engellemek, içki satış yerleri açılmasını yasaklamak ve mevcut olanları kapatmak için birçok irade çıkarmıştır. Ayrıca içerken ya da sarhoş hâlde yakalanan asker ve memurların görevden azledilmesine karar verilmiştir. Sultan, meyhaneler ile dinî yapılar arasındaki mesafe şartına uyulmasına da azami oranda özen göstermiştir.[58]

Osmanlı İstanbul'una gece vakti çöktüğünde suç oranında artış olduğu, kadı sicillerinden[59] ve başkent gazetelerinin haber sütunlarından gözlemlenebilmektedir. Gece, şehirde her yerin eşit bir şekilde aydınlatılamaması ve kısıtlı kolluk kuvvetinin çalışmasından ötürü asayiş olayları artmıştır. Soyguncuların da en sevdiği zaman dilimi olan gece, hem fuhşa hem de sarhoşluğun getirdiği aşırılıklara elverişli bir ortam sunmuştur.[60] Bu durumdan rahatsız olan Bâbıâli, gece üzerindeki hâkimiyetini sıkılaştırmak istemiştir. Hükûmet 1845'te, bireylerin fener taşımasının daha katı bir şekilde uygulanmasını şart koşmuştur. Yönetim bazen de sokağa çıkma yasağı ilan etmiştir. Gazla yanan ilk sokak lambaları 1847'de Pera'da kurulmuştur. Hava gazı 1856 yılında kullanılmaya başlanmış ve ışıklandırma ağı gittikçe genişleyerek İstanbul sokakları daha güvenli hâle gelmiştir. Diğer taraftan gece vakti eğlencelerinin yeni ve kamusal biçimlerine müsaade edilmiştir. Suriçi İstanbul'unu, Galata ve Pera'daki gece hayatı noktalarına bağlayan Galata Köprüsü, geceleyin trafiğe kapatılmıştır. Takip eden on yıllarda içki içmeyi akşamın erken saatleriyle sınırlayan düzenlemeler koyulmuştur. Aynı zamanda kentsel asayiş merkezîleşerek sistematikleşmiştir.[61]

Tüm bu önlem ve uygulamalara rağmen yabancı devlet vatandaşı olup farklı sebeplerle İstanbul'da bulunan kesim, zaman zaman içki tüketiminden ötürü kendilerinin faili olduğu asayiş sorunlarına karışmıştır. Bu durumda elçiler ve elçilik mensuplarının yargılanıp cezalandırılmaları, kapitülasyonlar nedeniyle kolay olmamıştır. Zira yabancı vatandaş, sefaretine bildirilmeksizin yargılanıp cezalandırılamazdı. Asayiş olaylarının devletlerarası bir boyut kazanmasında en büyük etkenlerden biri, elçilik mensuplarının kapitülasyonların da etkisiyle kendi başına hareket etmeleriydi. İstanbul'daki asayiş sorunlarının bir kaynağı da sefaret maiyet vapuru askerleriydi.[62]

Sefaret maiyet vapurları, 19. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'daki yabancı elçiliklerin, Osmanlı karasularında bulundurdukları askerî gambotlardır. Vapurda görevli silahlı askerler, elçinin buyruğundaydı. Sefaret gemilerindeki askerlerin en temel görevi, büyükelçilik ve konsolosluk görevlilerini taşımaktı. Bu askerler geminin güvenliğinden sorumlu oldukları gibi gemiye özgü ihtiyaçları da karşılarlardı. Ayrıca sefaret maiyet vapuruyla sadece elçiler değil elçilerin eşleri de seyahat etmekteydi.[63]

Bu vapur tayfalarının eylemleri günlük gazetelere yansımıştır. Sözgelimi Tercümân-ı Hakîkat'ın 20 Ekim 1886'daki nüshasında Tarabya açıklarında demir atan İtalya sefaret vapurunun tayfalarından bir delikanlının, meyve toplamak üzere bir ağaca çıktığı sırada dalın kırılmasıyla yere düşerek beyninin patlaması haberine yer verilmiştir.[64] Bununla beraber vapur

[58] François Georgeon, *Rakının Ülkesinde,* (İstanbul: İletişim Yay., 2023), 181-184.
[59] Işık Tamdoğan, "Atı Alan Üsküdar'ı Geçti ya da 18. Yüzyılda Üsküdar'da Şiddet ve Hareketlilik İlişkisi", *Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza 18.-50 Yüzyıllar* içinde, derleyenler: Noémi Lévy ve Alexandre Toumarkine, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010), 80-95.
[60] Noémi Lévy-Aksu, *Osmanlı İstanbulu'nda Asayiş 1879-1909,* çev. Serra Akyüz, (İstanbul: İletişim Yay., 2017), 137.
[61] Avner Wishnitzer, *Gece Çökerken Osmanlı'da Gece Hayatı,* çev. Can Gümüş İspir, (İstanbul: Fol Yay., 2023), 377.
[62] Erdinçli, *Keyif, Günah ve Suç Arasında Osmanlı'da Meyhaneler ve Müdavimleri,* 282.
[63] *Tercümân-ı Hakîkat,* S. 1253, 18 Ağustos 1882, s. 1; *Sabah,* S. 403, 1 Ağustos 1890, s. 1.
[64] *Tercümân-ı Hakîkat,* S. 2503, 20 Ekim 1886, s. 1.

askerleri merasim ve ayinlere de katılmaktaydı. Öyle ki, Aleksandır'ın isim günü sebebiyle toplar atılmış ve Rusya bu münasebetle, yabancı sefaret vapurlarıyla limanda bulunan Rusya vapurlarını bayraklarla donatıp merasim yapmıştır. Bununla alakalı bir haber Sabah gazetesinin 20 Ekim 1886 tarihli nüshasında yayımlanmıştır. Büyükdere'de olan sefarethane kilisesinde dualar okunup sefaret ve konsoloshane memurları ile sefaret maiyet vapuru zabitleri tören üniformalarını giyinerek ayin sırasında hazır bulunmuşlardır.[65] Benzer şekilde 1897 Mart ayında Almanya imparatorunun doğum günü münasebetiyle sefaret maiyet vapurları donatılmıştır.[66]

Maiyet vapurlarındaki askerler, 19. yüzyılın ikinci yarısından II. Meşrutiyet dönemine kadar geçen süreçte, Galata-Pera civarında birçok asayiş sorununa sebep olmuştur. Nitekim Avusturya, Fransa, Rusya, Almanya İngiltere ve İtalya sefaret vapur askerleri geceleri karaya çıkıp tecavüzatta bulunmaları Osmanlı kolluk kuvvetlerinin jurnallerine yansımıştır. Hatta bazı askerler Galata'da bir adamı kurşunlamışlar ve iki kişiyle, kendi arkadaşlarından birisini de yaralamışlardır. Kolluk kuvvetleri sefaret ve maiyet vapur askerlerinin Galata-Pera civarında revolverle mermi yakmalarından rahatsızdı. Bu gibi durumların tekrar yaşanmaması için sefaretlere durumun bildirilmesini ve asayiş sorunu çıkartanların tedip edilmesini istemekteydi.[67] Bu askerler sokak ortasında kurşun attıkları, adam darp ettikleri, iş yerlerine saldırdıkları gibi yolda ve caddede de at koşturarak kazalara da meydan vermekteydi.[68]

Hariciye Nezaretine yazılan bir jurnale göre, 25 Haziran 1905'te gece saat 20.25'te, Şirket-i Hayriye'nin 45 numaralı vapuru Beşiktaş iskelesine yanaştığı sırada, Rusya sefaretine mensup maiyet vapuru tayfasından bir kişi ziyadesiyle sarhoş olduğu hâlde vapura binmiş, önüne gelene türlü hakaret ve tecavüzatta bulunup vapurun mürettebatına mahsus alana giderek halkı endişeye sürüklemiştir. Mürettebat ile çoluk çocuk korku ve heyecana kapılıp ağlamaya başlamıştır. Vapur kıyıya yanaştığında ise aynı asker, önüne geleni darp ettikten sonra 38 numaralı vapura binip orada da aynı uygunsuz hareketleri sergilemiştir.[69] Nihayetinde Rus tayfa güçlükle Büyükdere iskelesine çıkartılabilmiştir.[70]

Maiyet vapuru askerleri yalnız başkalarının huzurunu kaçırmakla kalmamış, aynı zamanda birbirleriyle de çatışmıştır. Nitekim 19 Mart 1887'de Zaptiye Nezaretine yazılan jurnale göre, İtalya sefareti maiyet vapuru taifesinden sekiz kişi Galata Doğruyol'da, sarhoş hâlde dolanırken Avusturya sefareti maiyet vapuru tayfasıyla aralarında kavga çıkmıştır. İtalyanlar ellerindeki sopa ve bıçak gibi keskin aletlerle Avusturya vatandaşıyla Polis Abdülkerim Efendi'yi yaralamış, bu hadiseyi görüp toplanan halka da saldırarak münasebetsiz hareketlerde bulunmuşlardır. Ayrıca jurnale, İtalyan vapur askerlerinin Galata ve Beyoğlu'nda sıklıkla bu tarz hadiseler çıkarması da yansımıştır.[71]

Zaptiye Nazırının, Hariciye Nezaretine yazdığı 3 Şubat 1897 günlü jurnal, Rusya sefareti maiyet vapuru tayfasından dört şahsın sarhoş olarak Galata'da dolaşıp halktan yüzlerce kişinin toplanmasına sebebiyet verdikleri gibi rast geldiklerine taarruz ve tasallut etmelerine ilişkindi. Jurnalde belirtildiğine göre, bu kişiler Bayezid Sokağı'nda kendi aralarında da kavga etmiş, üçü Beyoğlu taraflarına kaçmış diğeri ise sokak ortasında baygın ve tehlikeli bir hâlde yatmaktayken görülmüştür. Bu asker sedyeye konularak kançılaryasına gönderilmiştir.[72] Yine Zaptiye Nazırının Hariciye Nezaretine yazdığı 5 Haziran 1897 tarihli jurnale, Rusya sefareti maiyetine mahsus Kolkida adlı vapur tayfasından Kozman'ın, sarhoş bir hâlde Galata'da Kemeraltı adlı mahalde üç kişiyle fuhuşhanelere tecavüzatta bulunarak oradaki dükkânların kapanmasına ve

[65] *Sabah,* S. 1099, 10 Temmuz 1892, s. 2
[66] *Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi* (*BOA),* Yıldız Perakende Evrakı Teşrifat-ı Umumiye Dairesi (Y.PRK.TŞF), Dosya No: 4, Gömlek Nu:16, Tarih: R 8 Mart 1313 (20 Mart 1897).
[67] *BOA,* Zabtiye Nezareti Evrakı (ZB), 337/102, Tarih: R 12 Mayıs 1323 (25 Mayıs 1907).
[68] *BOA,* Hariciye Nezareti Tahrirat (HR.TH), 199/30, Tarih: R 7 Ağustos 1313 (19 Ağustos 1897).
[69] *BOA,* HR. TH, 320/28, Tarih: 8 Haziran 1321 (21 Haziran 1905).
[70] *BOA,* ZB, 337/120, Tarih: 2 Temmuz 1321 (15 Temmuz 1905).
[71] *BOA,* Dâhiliye Nezareti Mektubî Kalemi (DH.MKT), 1405/99, Tarih: 7 Mart 1303 (19 Mart 1887).
[72] *BOA,* Hariciye Nezareti Tahrirat (HR.TH), 188/88, Tarih: 22 Kânunusani 1312 (3 Şubat 1897).

ahalinin toplanmasına sebebiyet vermesi yansımıştır. Bu olay üzerine Kozman, usulen derdest edilerek kançılaryasına teslim edilmiştir.[73]

Rusya sefareti maiyetine memur vapurun birinci ve ikinci kaptanlarıyla Rusya askerî mülazımlarından iki kişi gece saat 22.30 civarında, sivil ve sarhoş oldukları hâlde Beyoğlu'nda bağırıp çağırarak gittikleri sırada, Gazhane Yokuşu civarında ikinci kaptan, havaya bir el ateş açtıktan sonra Concordia Tiyatrosu önüne ulaşıp birinci kaptanla, İtalyalı bir işletmecinin birahanesine gitmiştir. Kaptanlar, Rusya kançılaryasından Halil Ağa tarafından birahaneden çıkarılmak istenmişse de direnişle karşılaşılmıştır. Bunun üzerine konsolos olay yerine gelerek kaptanların fazlasıyla sarhoş olduklarına şahit olmuştur. Akabinde kavas ve doktorun birahaneye gelerek kaptanlarını alarak vapura gitmesini, 15 Ocak 1900'de Zaptiye Nazırı, Hariciye Nezaretine durumu jurnallemiştir.[74]

Zaptiye Nazırının jurnaline 15 Ocak 1903'te yansıyan başka bir olay yine Rusya sefaret maiyet vapuru personeliyle alakalıdır. Jurnalde aktarıldığına göre, Rusya sefareti maiyet vapurundan altı kişi sarhoş olarak Galata Doğruyol'da Sadık, Kadri ve Komiser Ziya Efendilerle kavga etmiş ve karşılaştıkları kişileri tehdit etmiştir.[75] Yine Rusya sefareti maiyetine memur Kolkida[76] vapuru askerlerinden birisi, akşamüzeri sarhoş olduğu hâlde Büyükdere'de Peyas Mahallesi'nde beygir sürücüsü Ali'yi yakasından tutup şiddetle darp ederek elbisesini yırtmıştır. Sürücüyü kurtarmak isteyen Büyükdere merkezinde görevli Osmanlı jandarmasını da yakasından tutup çekmiştir. Ayrıca Büyükdere Çarşısı'nda yürümekte olan iki Müslüman kadını, yüklü olarak gitmekte olan bir beygir arabasına itmek gibi bir harekete cüret etmiştir.[77]

Ruslar gibi Fransa sefareti maiyetine memur vapur mürettebatından 20 kadarı, sarhoş olarak Galata'da tecavüzatta bulunmuştur.[78] Vapur mürettebatından askerler sarhoş hâlde, mütecaviz hareketlerini her fırsatta sürdürmüştür. Örneğin Galata Doğruyol'da vapur mürettebatı sarhoş hâlde Yunan vatandaşı Nikoli namında birini şiddetli bir şekilde darp etmiştir. Nikoli'nin bu askerlere mukabele ederek derdest edilmesini Zaptiye Nazırı, Hariciye Nezaretine 6 Mart 1905'te jurnallemiştir.[79]

Fransa sefareti maiyetine mahsus vapur mürettebatının gruplar hâlinde Galata'da uygunsuz harekette bulunmaları, Beyoğlu Mutasarrıflığının jurnallerine yansımıştır.[80] Nitekim Galata komiserliği, 20 kadar mürettebatın Galata'da sarhoş olarak dolaşarak Türk ve Rumlara tecavüzatta bulunacaklarını 4 Eylül 1906'da Hariciye Nezaretine bildirmiştir.[81] Maiyet vapuru askerleri Galata-Pera haricinde Beykoz'da da olay çıkarmıştır. 7 Temmuz 1903 tarihli bir belgede belirtildiğine göre, Fransa sefareti maiyetine memur vapur mürettebatından 30-40 Fransız asker, Beykoz'da sarhoş hâlde dolaşmıştır. Bunlardan birisi, sarhoş olarak Beykoz'da Yalıköyü'ndeki Aralık Sokağı'nın sakinlerinden sebzeci Süleyman Efendi'nin kız kardeşine saldırmıştır. Kadın, hanesi kapısından çıkmakta iken bu askerin hücum etmesi üzerine korkarak yine hanesine geri dönmüştür. Ne var ki askerin evin içerisine zorla girmesine engel olamamıştır. Kadını, validesi Sıdıka Hanım'ın feryadı kurtarmıştır.[82]

Dersaadet Fransa sefareti maiyetine memur vapur mürettebatından sekiz on asker 6 Mayıs 1905'te gece saat 03.00 civarında sarhoş oldukları hâlde, Galata'da Şerbethane Sokağı'nda önlerine gelen kişilere saldırarak revolverle ateş açmıştır. Bu mermilerden biri Şekerci İsmail'in

[73] *BOA,* HR.TH, 194/102, Tarih: 24 Mayıs 1313 (5 Haziran 1897).
[74] *BOA,* HR.TH, 237/50, Tarih: 3 Kânunusani 1315 (15 Ocak 1900).
[75] *BOA,* Yıldız Perakende Evrakı Hariciye Nezareti Maruzatı (Y.PRK.HR), 32/57, Tarih: 15 Şevval 1320 (15 Ocak 1903).
[76] *BOA,* HR. TH, 255/120, Tarih: 26 Mayıs 1317 (8 Haziran 1901).
[77] *BOA,* HR.TH, 255/120 leff: 2.
[78] *BOA,* ZB, 386/22, Tarih: 24 Mayıs 1322 (6 Haziran 1906).
[79] *BOA,* ZB, 337/80, Tarih: 21 Şubat 1320 (6 Mart 1905).
[80] *BOA,* ZB, 337/141, Tarih: 20 Eylül 1321 (3 Ekim 1905).
[81] *BOA,* ZB, 338/96, Tarih: 22 Mayıs 1322 (4 Eylül 1906).
[82] *BOA,* HR.TH, 286/90, Tarih: 24 Haziran 1319 (7 Temmuz 1903).

beline, diğeri Maliye katiplerinden Kemal Efendi'nin sol memesi altına, bir diğeri Mehmed isminde bir terlikçinin ağzının sol tarafına ve diğer birisiyse kendi arkadaşının sol ayağına isabet etmiştir. Şekerci İsmail kurşun isabet ettiği anda, olay mahallinde vefat etmiştir. Arap Camisi ulemasından bir kişi, Kemal Efendi ve Terlikçi Mehmed hastaneye nakledilmiş ve yaklaşık bir ay tedavi görmüştür. Yaralı maiyet askeri ise yakındaki eczanelerin birinden tedavi edilmek için ilaç alınarak kendi vapuruna götürülmüştür.[83]

Hariciye Nazırının 12 Kasım 1908'de Sadrazama yazdığı jurnal, maiyet vapuru askerlerinin uygunsuz davranışlarının sadece eğlence mekânının dışında gerçekleşmediğinin bir kanıtıydı. Nitekim belgeye göre, Avusturya sefareti maiyet vapurunda görevli altı (veya üç) asker ile bir Bulgar, mekânda bulunan Osmanlı sancağını kavga dövüş indirip yırtarak ayaklarının altında çiğnedikleri gibi sancağa hakaret ettikten sonra mekândan kaçmıştır.[84]

Sefaret maiyet vapurlarında görevli askerler Osmanlı kolluk kuvvetlerine ve kamu binalarına da saldırmıştır. Almanya sefareti maiyet vapuru mürettebatından bir çavuş ile iki nefer, sarhoş hâlde, Bahçekapı Nizamiye Karakolhanesi önünde nöbet tutan Asâkir-i Şâhâne efradından Taşköprülü Hasan bin Ahmed'in elindeki tüfeği almaya çalışmışlardır. Bu olay 7 Mayıs 1908 tarihli bir belgeye geçmiştir. Belgede belirtildiğine göre, çavuşla neferler karakolhanenin üç camını kırmışlardır. Osmanlı kolluk kuvvetleri bu durumu rapor ederek, suçluların cezalandırılmasını talep etmiştir. Almanya sefareti ise silahı elinden alınmak istenen asker ile olaya şahit olan güvenilir kişilerin ifadelerini Hariciye Nezaretinden istemiştir.[85] Belgelere dökülen bir başka olay bir hocanın öldürülmesiyle ilgilidir. Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye-i Şahane Fenn-i Harp ve Kitabet Hocası Rıfat Bey, Beyoğlu'nda, bir birahanenin önünde İngiltere sefaret vapuru tayfasından Simonoviç Vakanin tarafından 7 Haziran 1891'de darp edilmiştir.[86]

Hariciye ve Zaptiye Nezaretleri, Şehremaneti, Serasker ve Sadrazam arasında gerçekleşen bu yazışmalar ışığında ortak görüş, mürettebatın çıkardığı bu olaylar nadir değildir. Bu gibi olayların tekrar yaşanmasına mahal verilmemesi için durum sefaretlere bildirilmiştir. Uygunsuz harekette bulunarak asayiş olayı çıkaran sefaret maiyet vapur mürettebatını Osmanlı kolluk kuvvetleri tevkif etmek yerine kendi konsolos ve elçiliğine durumu bildirerek, bu gibi durumların tekrar yaşanmamasını talep etmiştir.

Sefaret maiyet vapuru askerleri meyhanelerin yanı sıra Galata civarındaki umumhanelere de gitmiştir. Nitekim Sıhhiye Nazırı, Dâhiliye Nezaretine yazdığı 5 Şubat 1895 tarihli jurnalinde, Galata civarındaki umumhanelere giden Rusya sefareti vapurlarındaki askerlerde frengi hastalığı görüldüğünü, diğer yabancı sefaret vapur askerlerinde de hastalığın görülmesinden endişe edildiğini belirtmiştir.[87]

Osmanlı kolluk kuvvetleri meyhane, umumhane, sokak ve balozlarda dönen yasa dışı iş ve olaylardan haberdardı. Ancak kapitülasyonlar, Osmanlı ülkesinde sürekli olarak yerleşmiş ya da geçici olarak oturan yabancılara diplomatik bir dokunulmazlık sağlamaktaydı. Basit bir örnek vermek gerekirse Venedik Sokağı'nın girişinde, İstiklal Caddesi'ne açılan köşede bir sergi tezgâhı tutan Alman Kunch, elinde copla tezgâhın yanına gizlenirdi. Alkollü kişiler eğer müşterilere uygunsuz bir şey yapmaya kalkışırsa onları yola getirmek ve düzeni korumak için copunu kullanırdı. Bu kişi âdeta bir zabıta görevi görürdü. Bu durumda kaldırım boyunca yere uzanmış ve cop darbeleriyle sersemlemiş insanların görülmesi kaçınılmazdı. Kapitülasyonlar gereğince Alman vatandaşı Kunch'a, düzeni kendi keyfince koruma usullerinden ötürü bir şey yapılamıyordu. Ama bir gün *kızıl saçlı* birinin kafasına vurunca emniyet müdürlüğünce hemen

[83] *BOA,* HR.TH, 358/54, Tarih: 23 Nisan 1321 (6 Mayıs 1905).
[84] *BOA,* Bâbıâli Evrak Odası Evrakı (BEO), 3434/257482, Tarih: H. 17 Şevval 1326 (12 Kasım 1908); *BOA,* BEO, 3428/257030, Tarih: H. 14 Şevval 1326 (9 Kasım 1908).
[85] *BOA,* ZB, 313/21, leff 1, Tarih: R 24 Nisan 1324 (7 Mayıs 1908).
[86] *BOA,* HR.TH, 109/51, leff 2, Tarih: R 26 Mayıs 1307 (7 Haziran 1891).
[87] *BOA,* Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemi (DH.MKT), 350/71, Tarih: 24 Kânunusani 1310 (5 Şubat 1895).

işe el konulmuş ve büyükelçisinin de onayı alınarak Kunch'un ülke sınırlarının dışına atılmasına karar verilmiştir.[88] Sefaret maiyet vapur askerlerinin çıkardığı bu asayiş olaylarının cezasız kalmadığı durumlar da olmuştur. Öyle ki İstanbul İtalya sefaret maiyet vapuru askerlerinden dört nefer Kahveci Tosun Ağa'yı yaralamış ve Tophane sandalcılarından Ahmed'i darp ederek üzerlerine revolver sıkmıştır. Bu durum İtalya sefaretine bildirilmiştir. Sefaret, askerî ceza kanunnamesine uygun olarak bu kişileri 1893 yılında prangaya mahkûm etmiştir.[89]

Sefaret maiyet vapur askerleri Galata-Pera bölgesinde birçok olay çıkardığı gibi İstanbul'a hizmetleri de olmuştur. Nitekim Büyükdere yangınında Rusya ve Avusturya sefareti maiyet vapuru askerlerinin birçok hizmeti olduğundan asker ve zabitlere 1898 yılında nişan taltif edilmiştir.[90]

Sonuç

Roma ve ardılı Bizans İmparatorluğu egemenliği sırasında İstanbul'daki meyhaneler, sosyal etkileşim için popüler mekânlardı. Osmanlı İstanbul'unda meyhaneler, Bizans İmparatorluğu'nun mirası olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Osmanlı meyhaneleri şarap, rakı ve diğer alkollü içeceklerin sunulduğu mekânlar olarak hizmet vermiştir.

Osmanlı meyhaneleri yalnız içki içilen mekânlar değildi. Aynı zamanda sanat, edebiyat ve müzik gibi sanatların da yaygın olarak icra edildiği yerlerdi. Bu mekânlar, kültürel etkileşimin yaşandığı ve farklı kesimlerden insanların bir araya geldiği önemli toplumsal merkezlerdi. Ancak sefaret maiyet vapurlarında istihdam edilen askerler, meyhanelerde eğlendikten sonra dokunulmazlıklarına da güvenerek Galata-Pera civarında özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çeşitli olaylar çıkarmaya başladı.

Osmanlı Devleti'ne farklı milletlerden gelen yabancıları korumak ve onların haklarını güvence altına almak konusunda çeşitli imtiyazlar verilmişti. Bu imtiyazlar yabancıların mülkiyet haklarını, dini inançlarını ve kişisel güvenliklerini koruma amacı taşıyordu. Ayrıca elçi ve konsoloslar kendi vatandaşlarının yasal sorunlarını çözmekteydi. Yabancılar Osmanlı hukuk sistemi içinde kendi ülkelerinin yasalarına tabi olmuştur. Bu durum adaletin sağlanmasını bir hayli zorlaştırmaktaydı. Nitekim vukuat çıkaran bir yabancıyı tutuklamanın ve hapishaneye koymanın şartı, kapitülasyon antlaşmasının yapıldığı devlete göre farklıydı. Öyle ki Pasarofça Antlaşması ile Avusturya vatandaşlarının hapsi, kendi memurlarına bırakılmıştı. Tutuklama ise konsoloshanelere aitti. Tercüman olmadıkça bir yabancı sokak ortasında tutuklanamazdı.

Osmanlı Devleti'nde elçiliklerin, çalışanlarının dokunulmazlığını koruması ise özel düzenlemelere bağlıydı. Devletlerarası hukuka ve diplomatik geleneklere uygun olarak elçilik çalışanları, görevlerini yerine getirirken tutuklanmaktan muaf tutulurdu. Bu dokunulmazlık elçilik binalarının çevresini de kapsardı. Bu nedenle elçilik binaları dokunulmaz mekânlar olarak kabul edilirdi. Nitekim Osmanlı arşiv kayıtlarında, suç işleyen birçok Osmanlı vatandaşının, yabancı elçiliklere sığındığı pek çok olaya rastlanmaktadır.

Yabancı elçilerin deniz kuvvetlerine ait sefaret gemilerinde görev yapan askerler, eğlenmek için genellikle Galata-Pera civarını seçmiştir. İncelenen dönemde vapur askerleri, alkolün etkisiyle bu semtte silah ateşlemişler, mekân basmışlar, cinayet işlemişler, aralarında kavga etmişler ve adam yaralayarak halk arasında endişe ve korkuya yol açmışlardır. Bu gibi durumlar karşısında Osmanlı kolluk kuvvetleri müdahalede etkisiz kalmıştır. Yetkili makamlar; bu gibi durumların tekrar yaşanmaması için güvenlik güçlerinden önlem almasını istemiştir. Galata-Pera civarında asayiş olayı çıkaran sefaret maiyet vapuru askerlerinin durumu ise genellikle, kendi elçiliğine bildirilerek bu tarz olayların tekrar yaşanmaması talep edilmiş ve hadise çıkaran askerlerin tedip edilmesi istenilmekle yetinilmiştir.

[88] Said Naum-Duhanî, *Eski İnsanlar Eski Evler 19. Yüzyılda Beyoğlu'nun Sosyal Topoğrafyası,* 102-120.
[89] *BOA,* BEO, 195/14619, leff 2, Tarih: R 24 Nisan 1310 (6 Mayıs 1893).
[90] *BOA,* Y.PRK.TŞF, 5/58, Tarih: R 5 Eylül 1314 (17 Eylül 1898); *BOA,* Bâb-ı Asafi Divan-ı Hümayun Kalemi (A.DVN), 171/32, Tarih: R 1 Teşrinievvel 1277 (13 Ekim 1861).

Kaynakça

a. Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Bâb-ı Asafi Divan-ı Hümayun Kalemi (A.DVN): 171/32.

Bâbıâli Evrak Odası Evrakı (BEO): 195/14619; 3434/257482; 3428/257030.

Dâhiliye Nezareti Mektubî Kalemi (DH.MKT): 350/71; 1405/99.

Hariciye Nezareti Tahrirat (HR.TH): 109/51; 188/88; 194/102; 199/30; 237/50; 255/120; 286/90; 320/28; 358/54.

Yıldız Perakende Evrakı Teşrifat-ı Umumiye Dairesi (Y.PRK.TŞF): 4/16; 5/58.

Yıldız Perakende Evrakı Hariciye Nezareti Maruzatı (Y.PRK.HR): 32/57.

Zabtiye Nezareti Evrakı (ZB): 313/21; 337/80; 337/102; 337/120; 337/141; 338/96; 386/22.

b. Süreli Yayınlar

Sabah

Şehbal

Tercümân-ı Hakîkat

c. Araştırma ve İnceleme Eserler

Ahmed Midhat. *Dürdane Hanım.* İstanbul: Tercümân-ı Hakîkat Matbaası, 1299.

Ak, İlyas. "Osmanlı Devleti'nde Kapitülasyonların Kaldırılması Meselesi". Yayımlanmamış Doktora Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 2023.

Akın, Nur. *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera.* İstanbul: Literatür Yayınları, 2011.

Akıncı, Turan. *Beyoğlu Yapılar, Mekânlar, İnsanlar (1831-1923).* İstanbul: Remzi Kitabevi, 2021.

Amicis, Edmondo De. *İstanbul (1874).* çev., Beynun Akyavaş, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993.

Beşirli, Hayati. "Yabancı Seyyahların Gözünden Farklı Yüzyıllarda İstanbul'da Yemek Kültürü". *Yabancı Seyyahların Gözünden İstanbul 19.-20. Yüzyıl* içinde, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2021, s. 101-157.

Bulunur, Kerim İlker. "Osmanlı Galatası (1453-1600)". Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2013.

Cengizer, Altay. *Adil Hafızanın Işığında.* İstanbul: Doğan Kitap, 2014.

Çilli, Özgü. *Osmanlı'da Eğlence.* İstanbul: İletişim Yayınları, 2023.

Crailsheimli Adam Werner. *Padişahın Huzurunda Elçilik Günlüğü, 1616-1618.* çev., Türkis Noyan, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2011.

Çabuk, Vahid. *Köprülüler.* İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988.

Dernschwam, Hans. *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü.* çev., Yaşar Önen, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.

Duman, Mahmut. "Köprülü Mehmed Paşa Hayatı, Şahsiyeti ve Faaliyetleri". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2006.

Erdinçli, İhsan. "Osmanlı İstanbul'unda Meyhanelerin Gelişim Serüveni". *Toplumsal Tarih,* S. 321, 2020, s. 20-25.

Erdinçli, İhsan. "Tanzimat'tan I. Dünya Savaşı'na Kadar Osmanlı'da Birahaneler ve Birahanecilik (İstanbul ve İzmir Örneği)". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi 2012.

Erdinçli, İhsan. *Keyif, Günah ve Suç Arasında Osmanlı'da Meyhaneler ve Müdavimleri.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2022.

Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehemmed Zıllî. *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi,* 1. Kitap, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu – Dizini. Haz., Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006.

Evliyâ Çelebî. *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul.* 1. Kitap 1. Cilt, Haz., Seyit Ali Kahraman, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2022.

Evliyâ Çelebi. *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul.* 1. Kitap 2. Cilt, Haz., Seyit Ali Kahraman, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2022.

Freely, Brendan ve Freely, John. *Galata, Pera, Beyoğlu: Bir Biyografi.* çev., Yelda Türedi, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020.

Georgeon, François. *Rakının Ülkesinde*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2023.

İnalcık, Halil. *Has-bağçede 'Ayş u Tarab Nedîmler Şâirler Mutribler.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.

İpşirli, Mehmet. "Elçi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* C. 11, İstanbul: TDV Yayınları, 1995, 3-15.

Kâşgarlı Mahmud. *Dîvânu Lugâti't- Türk.* haz., Ahmet B. Ercilasun ve Ziyat Akkoyunlu, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014.

Kaşgarlı Mahmud. *Dîvânu Lugâti't- Türk.* Mustafa S. Kaçalin (Türkçesi), İstanbul: VakıfBank Kültür Yayınları, 2023.

Koçu, Reşat Ekrem. "Ayaklı Meyhâneler". *İstanbul Ansiklopedisi,* C. III, İstanbul: Koçu Yayınları, 1960.

Koçu, Reşat Ekrem. "Gedikli Meyhaneler". *İstanbul Ansiklopedisi,* C. II, İstanbul: Koçu Yayınları, 1971, s. 6064-6069.

Koçu, Reşat Ekrem. *Eski İstanbul'da Meyhaneler ve Meyhane Köçekleri.* İstanbul: Doğan Kitap, 2016.

Koçu, Reşat Ekrem. *Türk Giyim Kuşam ve Süsleme Sözlüğü.* Ankara: Sümerbank Kültür Yayınları, 1967.

Kumrular, Özlem. *İstanbul Eğleniyor 1870-1955.* İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2022.

Lâtifî, *Evsâf-ı İstanbul.* haz., Nermin Suner (Pekin), İstanbul: Baha Matbaası, 1977.

Lévy-Aksu, Noémi. *Osmanlı İstanbulu'nda Asayiş 1879-1909.* çev., Serra Akyüz, İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.

Mehmed Tevfik. *Meyhâne Yâhûd İstanbul Akşamcıları.* İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1300.

N. Nalçacı, Nida. "İstanbul'un Tarihsel Kaynakları Olarak Seyahatnameler". *Yabancı Seyyahların Gözünden İstanbul 19.-20. Yüzyıl* içinde, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2021, s. 15-62.

Ortaylı, İlber. *Batılılaşma Yolunda.* İstanbul: Merkez Kitaplar, 2007.

Said Naum-Duhanî. *Eski İnsanlar Eski Evler 19. Yüzyılda Beyoğlu'nun Sosyal Topoğrafyası.* çev., Cemal Süreya, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2017.

Seidel, Friedrich. *Sultanın Zindanında Osmanlı İmparatorluğu'na Gönderilen Bir Elçilik Heyetinin İbret Verici Öyküsü (1591-1596).* çev., Türkis Noyan, Kitap Yayınevi, İstanbul 2017.

Sevengil, Refik Ahmet. *İstanbul Nasıl Eğleniyordu.* haz., Sami Önal, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985.

Şemseddin Sami. *Kamus-ı Türkî.* haz., Paşa Yavuzarslan, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2019.

Tamdoğan, Işık. "Atı Alan Üsküdar'ı Geçti Ya Da 18. Yüzyılda Üsküdar'da Şiddet ve Hareketlilik İlişkisi." *Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza 18.-50 Yüzyıllar* içinde, derleyenler: Noémi Lévy ve Alexandre Toumarkine, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010, 80-95.

Unat, Faik Reşit. *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnâmeleri.* Tamamlayıp Yayımlayan: Bekir Sıtkı Baykal, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1968.

Wishnitzer, Avner. *Gece Çökerken Osmanlı'da Gece Hayatı.* çev., Can Gümüş İspir, İstanbul: Fol Yayınları, 2023.

Yıldırım, İbrahim. *Osmanlı Devleti'nde Elçi Kabulleri.* İstanbul: Kitap Yayınevi, 2014.

Yılmaz, Fikret. "Boş Vaktiniz Var mı? veya 16. yüzyılda Anadolu'da şarap, eğlence ve suç". *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar,* S. 1, (2005): 11-49.

500 Yıldır Süren Muhabbetin Mirası Rakı Ansiklopedisi, İstanbul: Overteam Yayınları, 2014.

EKLER

EK-1. Sefaret Maiyet Vapurları (*Şehbal,* S. 25, 28 Ağustos 1910, s. 6).

EK-2. Galata Kulesi'nden Beyoğlu'nun Görünüşü (*II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri*).

EK-3. Galata, Pera ve Pangaltı bölgesini gösterir harita /C. Stolpe 1858-1861 (BNF GALLİCA) https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10104134q.r=galata?rk=150215;2).

EK-4. Pera'nın Mağaza ve Ofislerle Kaplı Başlıca Avrupa Caddesi (*Library of Congress*)